

Bakalářská práce

Projevy dívčí a chlapecké identity u dětí předškolního věku

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Karolína Pokorová

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Josífková, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Projevy dívčí a chlapecké identity u dětí předškolního věku

Jméno a příjmení:

Karolína Pokorová

Osobní číslo:

P19000387

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Zadávající katedra:

Katedra pedagogiky a psychologie

Akademický rok:

2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cíle práce:

Analyzovat dostupné informace o dívčí a chlapecké identitě a jejím vývoji.

Provést analýzu projevů dívčí a chlapecké identity u vybraných předškolních dětí.

Metody:

-studium odborné literatury

-pozorování dětí v mateřské škole i v rodině, rozhovory s učiteli, rodiči i dětmi

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

JANOŠOVÁ, Pavlína., 2008. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2284-9.

THOROVÁ, Kateřina., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026207146.

MLČOCHOVÁ, Markéta., 2020. *Kdo se směje, nepláče: práce s pohádkovými příběhy v mateřské škole*. 1. vyd. Praha. Portál. ISBN 978-80-262-1641-4.

ZOBÁČOVÁ, Markéta., 2020. *Vím, jak se cítíš: pracovní listy pro rozvoj sociální inteligence*. 1. vyd. Praha. Portál. ISBN 978-80-262-1572-1.

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Josífková, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 6. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji své vedoucí PhDr. Jitce Josífkové, Ph.D. za odborné vedení, připomínky, rady a vstřícnost při vypracovávání bakalářské práce. Dále své rodině a přátelům za podporu během celého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku tématu, jak se projevuje dívčí a chlapecká identita, jaké jsou rozdíly mezi dívkami a chlapci při hře, jak ovlivňuje identitu jejich postavení v rodině a počet sourozenců. Součástí bakalářské práce je také popis čtyř vybraných dětí, vyhodnocení a porovnání jejich kreseb, které sloužily ke sběru potřebných informací o nich a byly úzce spojeny s rozhovorem, který byl s dětmi na konci výzkumu proveden.

Klíčová slova

Předškolní věk, hra, hračka, gender, identita, rodina

Annotation

The bachelor thesis focuses on the topic of how girls' and boys' identity, what are the differences between girls and boys in play, how does their position in the family and the number of siblings influence their identity. The thesis also includes a description of the four selected children, an evaluation and comparison of their drawings, which served to gather the necessary information about them and was closely linked to the interview that was conducted with the children at the end of the research.

Key words

Preschool age, game, toy, gender, identity, family

Obsah

1. Úvod	6
2. Předškolní období.....	8
2.1. Obecná charakteristika předškolního období:	8
2.2. Základní dovednosti a schopnosti dětí v předškolním věku tři až šest let:	8
2.2.1. Základní dovednosti:	8
2.2.2. Základní schopnosti:	8
2.3. Vývoj tělesného rozvoje dětí	9
2.4. Poznávací procesy	10
2.5. Hra	12
2.5.1. Dělení her	13
2.6. Hračka.....	13
2.6.1. Funkce hraček.....	14
2.6.2. Běžné hračky v mateřské škole.....	14
2.6.3. Proč je hračka důležitá? Co rozvíjí?	14
2.6.4. Rozdíly ve hře a v chování předškolních chlapců a dívek	14
3. Výtvarné vyjadřování u dívek a chlapců.....	15
3.1. Projevy dítěte, které nemá dostatečně vyžralou jemnou motoriku a grafomotoriku	15
3.2. Vývoj dětské kresby a vývojová stádia	15
3.2.1. Dívky	16
3.2.2. Chlapci	16
4. Gender	16
4.1. Rodová role, genderová role	16
4.2. Rodová identita, genderová identita.....	17
4.3. Oidipův komplex.....	18
4.4. Elektřin komplex.....	18
4.5. Genderová socializace	18
4.6. Socializační tlak.....	18
4.7. Stereotypy genderu	19
4.8. Sebepojetí a jeho vývoj	20
4.9. Definice pohlaví.....	20
4.10. Identita	20
4.11. Pohlavní identita.....	21
4.11.1. Vývoj pohlavní identity u dětí vyrůstající mimo prostředí rodiny	21
4.11.2. Poruchy pohlavní identity.....	21
4.11.2.1. Chlapci	22

4.11.2.2.	Dívky	22
4.12.	Sociální identita	22
5.	Vliv rodinné situace na formování genderové identity a roli dětí.....	22
5.1.1.	Sourozenecký vliv	22
5.1.2.	Rozvod a vliv na identitu	23
6.	Pozorování a analýza vybraných dětí v mateřské škole	25
6.1.	Všeobecný popis vybraných dětí z mateřské školy:	25
6.1.1.	Majda.....	25
6.1.2.	Eva	26
6.1.3.	Sofie.....	26
6.1.4.	Vašek	27
6.2.	ROZHOROBY S DĚTMI A ROZBORY OBÁZKŮ.....	28
6.2.1.	Majda (6,0)	28
6.2.1.1.	Obrázek č. 1	28
6.2.1.2.	Obrázek č. 2	30
6.2.1.3.	Obrázek č. 3	31
6.2.2.	Evička (6,3).....	33
6.2.2.1.	Obrázek č. 1	33
6.2.2.2.	Obrázek č. 2	35
6.2.2.3.	Obrázek č.3	36
6.2.3.	Sofinka (6,3).....	37
6.2.3.1.	Obrázek č. 1	37
6.2.3.2.	Obrázek č. 2	39
6.2.3.3.	Obrázek č. 3	40
6.2.4.	Vašík (7,0)	42
6.2.4.1.	Obrázek č. 1	42
6.2.4.2.	Obrázek č. 2	43
6.2.4.3.	Obrázek č. 3	45
6.3.	Hodnocení jednotlivých dětí a jejich odpovědí v podobě kresby	46
6.3.1.	Obrázky dětí.....	46
6.3.1.1.	Majda.....	46
6.3.1.1.1.	Obrázek č. 1	46
6.3.1.1.2.	Obrázek č. 2	47
6.3.1.1.3.	Obrázek č. 3	47
6.3.1.1.4.	Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:	47
6.3.2.	Evička.....	47

6.3.2.1.	Obrázek č. 1	47
6.3.2.2.	Obrázek č. 2	48
6.3.2.3.	Obrázek č. 3	48
6.3.2.4.	Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:	48
6.3.3.	Sofie	48
6.3.3.1.	Obrázek č. 1	48
6.3.3.2.	Obrázek č. 2	49
6.3.3.3.	Obrázek č. 3	49
6.3.3.4.	Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:	49
6.3.4.	Vašek	50
6.3.4.1.	Obrázek č.1	50
6.3.4.2.	Obrázek č. 2	50
6.3.4.3.	Obrázek č. 3	50
6.3.4.4.	Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:	50
7.	Rozdíly v kresbách	51
8.	Porovnávání dívek, které mají staršího sourozence	52
9.	Porovnávání dětí bez sourozence	53
10.	Porovnávání dětí se sourozencem a bez sourozenců	54
10.1.	Interakce s vrstevníky:	54
10.2.	Emoční vývoj:	54
10.3.	Rozvoj řeči:	55
10.4.	Samostatnost:	55
10.5.	Shrnutí:	56
11.	Diskuze	57
12.	Závěr	59
13.	Seznam použité literatury	61

1. Úvod

V nynější moderní době a společnosti se častěji setkáváme s otázkami o významu biologického pohlaví a genderové identity. Je důležité zmínit a uvědomit si, že genderová identita se začíná vytvářet a projevovat u dětí již v předškolním věku a může být ovlivňována mnoha okolními faktory. Zásadním faktorem, který ovlivňuje identitu dítěte je situace v rodině a prostředí mateřské školy, kde tráví většinu času.

Cílem teoretické části v bakalářské práci je stručné nastínění a seznámení celého předškolního věku, jak se dítě všeobecně rozvíjí, co by dítě před nástupem do první třídy základní školy mělo ovládat a zvládat. Dále rozebíráme, jaký vliv na dítě má hra a s ní spojená hračka, jaký význam má hračka pro dítě a jeho vývoj. Zjišťujeme, jaké rozdíly při hře jsou mezi dívkami a chlapci. Nastíní téma genderových stereotypů, jak se nahlíží na dívky a chlapce, jak by se podle stereotypů „měla“ obě pohlaví prezentovat. Dále se zabývá, jaký vliv má na dítě a jeho identitu, když žije mimo rodinu (dětský domov), rozvod rodičů, počet sourozenců.

Cílem empirické části v bakalářské práci je analyzování a dlouhodobé pozorování projevů identity čtyř vybraných dětí z mateřské školy ve věku šest až sedm let. Další cíl je zhodnocení všech kreseb mnou, dalším pedagogem z mateřské školy a analyzování rozdílů mezi dívkami a chlapcem v kresbě.

Dvě děti vyrůstají se starším sourozencem a dvě děti vyrůstají bez sourozenců. Dětem byly položeny tři stručné otázky (úkoly) a na dané otázky odpovídaly formou kresby, která je pro děti nejjednodušší k jejich vyjadřování.

Pro sběr potřebných dat jsem pro tuto práci využila metodu pozorování a jednoduchých rozhovoru, které se týkaly jejich kreseb.

TEORETICKÁ ČÁST

2. Předškolní období

2.1. Obecná charakteristika předškolního období:

Předškolní věk (období) je posledním stádiem ranného dětství a probíhá u dětí ve věku tři až šest let, někdy až do sedmi let. Tato část jeho života ve školním prostředí je pro dítě velmi důležitá. V tomto období se učí odloučit se na určitou dobu od matky a dalších členů jeho rodiny, seznamuje se novými autoritami a dalšími zaměstnanci mateřské školy (kuchařka, uklízečka, školnice), s vrstevníky jeho věku a staršími dětmi. Učí se sebeobsluze, samostatnosti a zodpovědnosti. Je to období velkého rozvoje jeho osobnosti. V tomto věku velmi dominuje jejich živá fantazie, „Pro předškolní věk je typické fantazijní zpracování informací a intuitivní uvažování, které není regulováno logikou.“ (Vágnerová, M., 2012, str. 177). Předškolní období se často charakterizováno za „období prvního vzdoru“ nebo „věkem otázek“ nejčastěji typu „proč“.

2.2. Základní dovednosti a schopnosti dětí v předškolním věku tři až šest let:

2.2.1. Základní dovednosti:

Dítě, které navštěvuje mateřskou školu a chystá se k nástupu do první třídy základní školy by mělo zvládat všechny základní dovednosti, avšak zrání dětí není vždy rovnoměrné, nemusí maximálně dosáhnout všech potřebných parametrů, ale mělo by se k nim alespoň přiblížit.

Dítě by mělo být samostatné v sebeobsluze (oblékne se, svlékne se o obuje, používá správně příbor) a být pohybově i fyzicky vyspělé (dokáže se koordinovaně pohybovat, chytit a hodit míč, stát na jedné noze a skákat po jedné noze). Dále by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku (správně držet tužku, dvěma prsty a třetí prst je jen podložený, uvolněné zápěstí). Potom by mělo zvládat rozlišovat sluchové a zrakové vjemy (dokáže vytleskat slovo, poskládá obrázek z několika tvarů). Mělo by mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost (ta bývá přibližně patnáct až dvacet minut) a schopnost si cíleně zapamatovat (básničky, písničky, říkadla). Dítě předškolního věku by se mělo umět orientovat ve svém prostředí (v mateřské škole, doma), mělo by vědět, jak se má chovat u lékaře, v obchodě, v mateřské škole, při setkání s cizími lidmi (Desatero dovedností předškoláka-informace pro rodiče z MŠMT, 2023).

2.2.2. Základní schopnosti:

Nejprve se zaměříme na popis a rozvíjení pohybových schopností:

Pohybové schopnosti jsou soubory vnitřních předpokladů k pohybové činnosti. Mezi základní pohybové schopnosti řadíme: rychlost, vytrvalost, sílu, pohyblivost a obratnost.

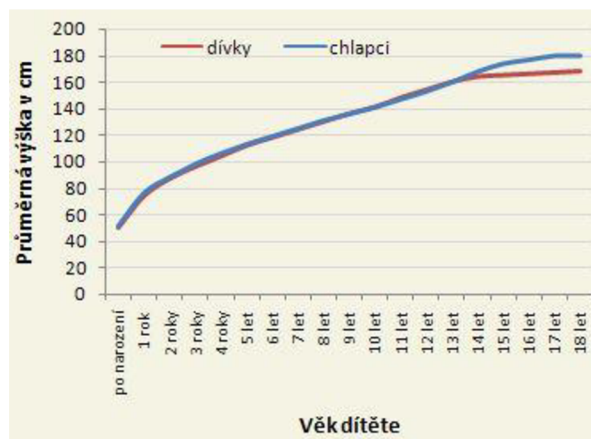
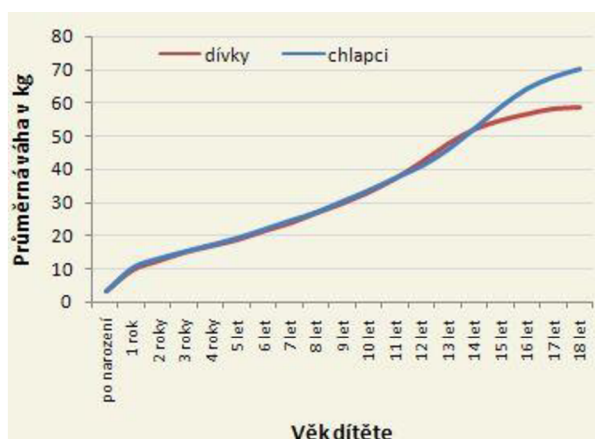
Rychlost můžeme charakterizovat jako předpoklad jedince, který se snaží uskutečnit motorickou činnost v co nejkratším čas (např. závody, kdo jako první oběhne kužel a doběhne

zpět). Vytrvalost definujeme jako schopnost, při které se snažíme udržet si požadovanou intenzitu pohybové činnosti co nejdéle dobu bez snížení efektivity (různé honičky). Vytrvalost ovlivňuje mnoho faktorů, jedním z nich jsou genetické a somatické předpoklady nebo také zásoby energetických zdrojů. Síla je schopnost působit proti odporu pomocí svalů. U dětí v předškolním věku rozvíjíme sílu formou hry (sedí zády k sobě a navzájem se snaží přetlačit). Síla se dělí na statickou a dynamickou. Statická síla není doprovázena pohybem, kdyžto dynamická doprovázena pohybem je. Pohyblivost neboli ohebnost či flexibilita je schopnost vykonávat pohyby v plném kloubním rozsahu. Obratnost je to schopnost rychlé změny pohybových činností a osvojování si nových pohybů.

Zdroj: (Rozvoj rychlostních schopností, 2023)

2.3. Vývoj tělesného rozvoje dětí

Mezi třetím až šestým rokem života dítěte jeho tělo prochází intenzivním fyzickým vývojem. Chůze tříletého dítěte již není tak neohrabaná, postava se začíná vzpřimovat a jeho krok se nápadně prodlužuje a již vidíme i koordinované pohyby paží. Baculatost se postupně mění ve štíhlost. Dítě měří od devadesáti pěti centimetrů až do sta centimetrů, váží přibližně třináct až patnáct kilogramů. U čtyřletého dítěte není vidět moc velký rozdíl, pouze vyrostl a měří od sta centimetrů až do sto deseti centimetrů, jeho váha se pohybuje kolem patnácti až dvaceti kilogramy. Po uplynutí čtvrtého roku života by dítě mělo být schopné skákat po jedné noze. Objevuje se zde i snaha o zapamatování (písni, básni, říkadel). V pátém roce života dítě se jeho tělo hodně mění, měří přibližně sto deset až sto dvacet centimetrů a váží kolem dvaceti až dvaadvaceti kilogramů. Velikost jeho hlavy začíná odpovídat velikosti hlavy dospělého člověka, už není tak velká oproti zbytku jeho těla. Začínají mu vypadávat „mléčné zuby“ prodlužují se horní i dolní končetiny. V obličeji vidíme charakteristické rysy, které zdědily po předcích. Oční řasy jsou stejně dlouhé jako u dospělých, proto se zdají, jsou dlouhé. Jejich vlasy jsou světlejší než v dospělosti, rozšiřují se ramena, v pase chybí zúžení. Začíná se silně vyhraňovat jejich stranová orientace (lateralita-určuje se, zda dítě bude levák nebo pravák). Současně s lateralitou se rozvíjí i jemná motorika. Během pátého roku by u dítěte měl nastat velký pokrok v řeči a myšlení. Dokáže se lépe orientovat v prostoru a v čase (včera, dnes, zítra). Lépe vnímá vztahy mezi lidmi. Mezi pátým až šestým rokem se slovní zásoba dítěte rozrůstá o další dva až tři tisíce slov.

Zdroj k tabulkám: (Eprehledy.cz 2023)

Zdroj text: (Život dítěte předškolního věku, 2013)

2.4. Poznávací procesy

Rozvíjí se i poznávací procesy. „Poznávání je v tomto věku zaměřeno na nejbližší svět a na pochopení pravidel, která v něm platí. Mění se způsob, jakým dítě poznává, ale nejde o zásadní, kvalitativní proměnu poznávacích strategií.“ (Vágnerová M., 2012, str. 177) Jean Piaget označuje fázi tohoto kognitivního vývoje jako typický způsob přemýšlení/uvažování předškolních dětí jako období intuitivního, názorného myšlení. „Na začátku tohoto období probíhá zásadní obrat myšlení vyznačující se odklonem od konkrétních vjemů a představ a příklonem k zákonům logiky“ (Blatný, M., 2016, str. 87)

Mezi hlavní poznávací procesy zařazujeme:

1. Počítky (čítí) v předškolním období by měly být dostatečně rozvinuty

- zrak – rozeznají základní (primární) barvy (červená, žlutá, modrá) i doplňkové barvy (růžová, fialová, oranžová)
- čich a chuť – pozná vůni a zápach, rozezná čtyři základní chutě: slané, sladké, kyselé, hořké
- hmat – dokáží rozpoznat předmět i bez pomoci zraku
- sluch – poznají zvuky zvířat, po nějaké době i hlas svých vrstevníků

2. Vnímání

- v tomto věku klademe velký důraz na osobní prožitek
- dítě se dlouze a pozorně dokáže soustředit na věci, které ho opravdu zajímají

- dělá jim problém rozeznat pravou a levou stranu, ale nahoře a dole bez problému poznají
 - časová orientace (včera, dnes, zítra, za týden) jim stále dělá problém, to je provází celé předškolní období
3. **Pozornost** – pro udržení pozornosti musíme volit hry a předměty, o které dítě zajímá

K podporování pozornosti lze využít

- zajímavé konstruktivní hry
 - vypravování příběhů, které má dítě rádo – kontrolovat to můžeme tak, že dítě zkusí samo příběh převyprávět
4. **Paměť** můžeme rozvíjet pomocí písniček, básniček a říkadel ale:
- samy málokdy pochopí význam písní či básní, musíme je s nimi rozebrat, případně si vysvětlit cizí slova
 - na druhou stranu si pamatují rytmus písní
 - předškoláci již provozují hry s pravidly, soustředí se na jejich dodržování

5. Řeč

- vývoj řeči závisí na celkovém vývoji dítěte, a hlavně na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá
- v předškolním období dochází k velkému rozšíření slovní zásoby
- dítě je již schopno bez problému verbálně sdělit příběh, zážitek, dokáže pochopit a vysvětlit různá přísloví a pranostiky
- dostatečně si uvědomuje, že řeč důležitou složkou v jeho životě a pomáhá mu k dorozumívání mezi jeho vrstevníky i mezi dospělými

6. Myšlení

Myšlení úzce souvisí s řečí, ale myšlení se u dětí rozvíjí dříve než řeč, a to hlavně při prvním experimentování a manipulaci s předměty (hračkami), kdy myšlení ještě nezávisí s řečí. Během čtvrtého roku života dítěte se mění uvažování dětí, to souvisí s vývojem řečových schopností a s celkovým zráním nervové soustavy. Hlavní aspekt myšlení, který brání dospět dítěti k správným úsudkům, je tzv. centrace myšlení. Jde o zdůraznění pouze jednoho aspektu, jedné vlastnosti. Dítě v tomto období není většinou schopné vzít do úvahy více parametrů. Centraci myšlení dítěte v předškolním věku

ověřoval Piaget i jeho následovníci opakovaně různými pokusy, s plastelínou, tekutinou, s korálky apod. Fáze názorového myšlení přetrvává přibližně do sedmi let věku dítěte.

Zdroj: (Kognitivní vývoj v předškolním období, 2023)

7. Představy a fantazie

Představy dětí se pomalu začínají upřesňovat, pokud se týkají věcí, situací či předmětů, které děti dobře znají, ale stále převažuje fantazie. Na začátku předškolního období se fantazie projevuje hlavně ve hře, kdy dítě oživuje neživé předměty. Děti se často nechávají snadno usnést svými emocemi při popisu nějaké situace. Při vyprávění děje, co se jim stal často bývají některé části vymyšlené nebo nějak upravené.

Zdroj: (Charakteristika psychiky dítěte předškolního věku, 2023)

2.5. Hra

„Hra je neverbální symbolickou funkcí. Je dalším způsobem vyjádření vlastní interpretace reality, postojů ke světu i k sobě samému.“ (Vágnerová, M., 2012, str. 189)

„Hra je základní aktivitou dětské seberealizace. I když vychází z vnitřního popudu a odráží podmínky, ve kterých se dítě nachází, je navíc originálně nastavena podle každého jedince a její forma se v čase a společnosti proměňuje.“ (Kořátková, S., 2005, str. 14) S hrou se dítě setkává již od narození a postupně by se měla sama rozvíjet a stávat se zajímavější, nápaditější a složitější. Hra je přirozená aktivita dětí a úzce souvisí s jeho osobnostním vývojem.

Teprve od druhé poloviny druhého roku dítěte jsou kontakty s jinými dětmi přátelštější a osobnější, dokáží si vzájemně předat hračku, usmát se na sebe. „Ani ve dvou letech si však stejně staré děti dosud nerozdělily role komplementárně, ale spíše se napodobují. Hrají-li si v jedné místnosti, jde o typickou souběžnou (paralelní) hru – děti po sobě pokukují a hrají si podobným způsobem, ale každé samo.“ (Langmeier, J., Krejčíková, D., 2007, str. 99)

Až v předškolním věku nastává velký posun a začíná tu převažovat společná hra (asociativní). Později přichází na řadu hra kooperativní. Kooperativní hru si děti organizují samy ve vzájemné spolupráci, každé dítě má ve hře svou roli. Okolo třetího až čtvrtého roku se mezi dětmi také objevuje soupeřivost. Čtyřleté a pětileté děti si paralelně hrají už jen zřídka, převažují u nich spíše společenské hry.

2.5.1. Dělení her

Podle Kurica (1986) se hry dělí na několik skupin:

1. hry funkční – jsou to převážně hry, které vlastním tělem rozvíjejí senzomotorické funkce
2. hry manipulační – manipulační hry jsou hry s předměty, se kterými se dítě učí zacházet
3. hry napodobovací – tyto hry se stávají nástrojem pro spolupráci a kontakt s dospělým
4. hry receptivní – díky těmto hrám dítě přijímá vnější podněty (prohlížení obrázků, loutkové divadlo)
5. hry úlohové – bývají to kolektivní hry, uplatňuje se zde fantazie
6. hry konstruktivní – tyto hry vycházejí z manipulačních her, rozvíjí hlavně poznávací procesy

Podle Příhody (1977)

1. hry nepodmíněně reflexivní – to jsou hry lokomoční (pobíhání, skákání, plavání), lovecké (hry na babu), agresivní a obranné (hra na schovávanou)
2. hry senzomotorické – to jsou hry sluchové, zrakové, dotykové
3. hry intelektuální – to jsou například hry námětové (na doktora, na prodavačku) hry konstruktivní (stavba ze stavebnic), hry fantazijní (péče o zvířátka – ošetřování)
4. hry kolektivní – hry u stolečku, různé skupinové soutěže

2.6. Hračka

Hračka je úzce spjata s hrou. Hračku děti využívají ve většině jejich her. Hračka má ve hře velký význam, je to tím, že hračka hru vyvolává a stává se základním pilířem hry. Za hračku můžeme považovat cokoli s čím si dítě dokáže hrát a zvládne ji využívat při své hře. Rozvíjí z velké části fantazii dětí a také tvořivost, pozornost i myšlení. Hračky tvoří i sociální složku osobnosti dítěte, pomáhá mu vytvářet vztahy s jinými dětmi. Hračka dětem přináší radost a uspokojuje jejich potřeby. Často ke svým hračkám mají velmi silné emoční pouto. Jejich oblíbená hračka dětem zajišťuje pocit bezpečí a jistotu v cizím prostředí (např. mateřská škola). Ve společnosti jsou dané stereotypy, že dívky jsou brány jako citlivé a milé bytosti, které si hrají s panenkami a chlapci jsou zase škatulkováni jako silní a stateční, kteří si hrají s autíčky a staví si ze stavebnic.

2.6.1. Funkce hraček

- hračka u dětí podporuje představivost a kreativitu a fantazii
- díky hračkám děti mohou objevovat to, jak věci fungují
- podporují u dětí pozornost a soustředěnost
- pomocí hračky se učí řešit různé problémy v různých situacích
- rozvíjí empatii a jiné emoce
- rozvíjí se motorika
- pomáhá dětem prožívat nepříjemné situace, mají díky ní pocit bezpečí

zdroj: (Hračky-pedagogika, 2023)

2.6.2. Běžné hračky v mateřské škole

Téměř v každé mateřské škole najdeme celosvětově známou stavebnici LEGO. Lego je velmi dobré pro rozvoj jemné motoriky, v dnešní době již najdeme i lego DUPLO, které je vhodné převážně pro mladší děti předškolního věku. Dále tu jsou různé dřevěné nebo magnetické stavebnice, které jsou skvělé na rozvoj fantazie. Různé logické hry na rozvoj myšlení či předmatematických představ např. Logico Primo.

2.6.3. Proč je hračka důležitá? Co rozvíjí?

Hračka na každé dítě působí úplně jinak, záleží na různých faktorech, například na tom, v jakém prostředí dítě vyrůstá, co všechno kolem sebe vidí. Hlavní oblasti, které by hračka u dítěte měla rozvíjet jsou následující:

- myšlení a řeč – povzbuzuje dítě ke komunikaci, rozvíjí fantazii
- smyslové vnímání – podporuje vnímání, cit pro barvy, rozvíjí zrakové a hmatové vnímání
- motorika – měla by procvičovat jemnou i hrubou motoriku, lákat dítě k celkovému pohybu

2.6.4. Rozdíly ve hře a v chování předškolních chlapců a dívek

Dívky a chlapci se velmi rádi hrají ve skupinách, kolem třech let života si chlapci volí za své hrací partnery chlapce a dívky si zase tvoří skupinky s dívkami. Chlapci si v tomto věkovém období většinou hrají ve více početných skupinkách (čtyři až pět chlapců), za to dívky

spíše preferují o něco menší skupinky dětí (dvě až tři dívky). Hra chlapců bývá rušnější, hrubší (chlapci jsou více živí, hodně běhají apod.), volí si převážně pohybové hry nebo konstruktivní hry. Hra dívek bývá klidnější, submisivnější, bázlivější, dívky preferují spíše péči o panenky, malování, prohlížení knih, mají rády námětové hry. „Dívky většinou mají širší rozsah zájmů, než chlapci.“ (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, str. 218)

Rozdílné způsoby her chlapců a dívek přispívají k odlišnému rozvíjení jejich kognitivních dovedností a schopností. Fantazijní hry u chlapců, ve kterých chlapci někoho představují jsou vlastně zkušenosti s danou rolí. Experimentování s vybranou rolí dítěti rozvíjí jeho empatii k jedincům, kteří tuto roli vykonávají. Fantazijní hry dívek sociálně vztahový charakter, více komunikují jak s dětmi, se kterými si hrají, tak i s hračkami. Též se u nich rozvíjí empatie vůči druhým. Hry, které jsou zaměřené spíše na technickou stránku dívky moc nevyhledávají, naopak chlapci konstruktivní hry mají rádi a díky těmto hrám mají velmi dobře rozvinout prostorovou představivost. (Janošová, P., 2008, str. 127)

3. Výtvarné vyjadřování u dívek a chlapců

„Kresba nám může poskytnout informace o celkové vývojové úrovni, o úrovni jemné motoriky, grafomotoriky, vizuomotoriky o zrakovém a prostorovém vnímání, o emocionalitě, o vztazích a postojích dítěte, je komunikačním prostředkem.“ (Bednářová, J., 2015, str. 13)

3.1. Projevy dítěte, které nemá dostatečně vyvráslou jemnou motoriku a grafomotoriku

- nevyhledává kreslení, malování, příp. odmítá úplně
- linie kreseb jsou nerovnoměrné, kostrbaté, hůře koordinované
- obsahy kreseb jsou oproti vrstevníkům chudé, jednoduché
- kresby odpovídají dětem mladšího věku, jak po stránce formální, tak i obsahové

3.2. Vývoj dětské kresby a vývojová stádia

Vývoj dětské kresby bývá velmi často spojován i s vývojem řeči. Postupným celkovým vývojem dítěte se zdokonaluje a rozšiřuje slovní projev, ale zároveň i kresba, a to hlavně obsahem a provedením.

Vývoj kresby probíhá v různých stádiích:

- 1) Čmárání po papíře – projevuje se již v brzkém věku, pokud je dítě vhodně podněcováno. Čmáranice je jakási motorická hra, dítě má radost, že „kreslí“ a nezáleží na tom, „co kreslí“. Ze začátku dítě kreslí celou paží, postupem času se zapojuje i loketní a zápěstní kloub.

- 2) Přípravné stádium – nastává kolem třetího roku života dítěte. Dítě začíná kreslit kruhové tvary. Postupem času získávají kruhové tvary podobnosti se známými věcmi – míč, slunce.
- 3) Hlavonožec – objevuje se během třetího a čtvrtého roku života. Nejprve jde pouze o hlavu bez těla, začíná zobrazovat i oči, ústa a nos, ale tyto detaily nebývají správně umístěny. Postupem času přidává i končetiny (nohy), které jsou zobrazeny přímo z hlavy a dále ruce, které vedou z nohou nebo také z hlavy.
- 4) Postava – v pátém roce života dítě již znázorňuje hlavu, trup i končetiny, stále je postava vedena pouze jednou čarou – jednodimenzionálně. Je nutno zmínit, že každé dítě je jiné a jejich vývoj kresby je zcela individuální.

(Bednářová, J., 2021, str. 10-26)

3.2.1. Dívky

Kresby dívek bývají jemnější a detailnější, preferují používání více barev, převážně pastelové barvy. Zobrazují převážně lidské postavy a zvířata.

3.2.2. Chlapci

Kresby chlapců spíše vyjadřují pohyb, akci. Bývají abstraktnější, barvy bývají jen ty základní. Zobrazují převážně technické prvky či superhrdinské postavy.

4. Gender

Pojem rod (anglicky „gender“) popisuje rozdíly mezi ženami a muži, které spočívají v kulturních a sociálních vzorcích chování. „Gender“ můžeme přeložit i jako sociální pohlaví. „V souvislosti s rodem hovoříme o „ženském“ a o „mužském“. K ženskosti bývají přiřazovány vlastnosti jako je pasivita, soucit, jemnost, čistota, emocionalita, klid, upravenost, krása. Mužnost zahrnuje vlastnosti jako například potlačování emocí, soutěživost, a vyšší společenské postavení.“ (Janošová, P., 2008, str. 41)

4.1. Rodová role, genderová role

Rodová role je souhrn představ, jací muži a ženy jsou ve skutečnosti, i popisem obecně sdílených přesvědčení o tom, jací by muži a ženy měli být. Jedinec v této roli vlastně vyjadřuje, kým se cítí být, a jak chce být vnímán okolím. Může se stát, že se u dětí v mateřské škole setkáme s chlapci, kteří se podobají chováním a zájmům dívek. Těmto chlapcům se takzvaně říká „sissy-boys“. Jsou tu však i dívky, které se svým chováním zase podobají chlapcům a těm říkáme „tomboys“. (Janošová, P., 2008, str. 43)

Genderová role často zahrnuje vnější projevy, se kterými se jedinec značně neztotožňuje. Jsou to soubory nepsaných pravidel (určené společností), které charakterizují, jak se má chovat mužské a ženské pohlaví, jak má myslet či jak se oblékat. Společnost považuje

ženskou roli jako pečovatelskou – starání o rodinu, domácnost. Mužská role má zase zastávat finanční a materiální zabezpečení rodiny. Role se určují hlavně v rodině, zaměstnání, či ve vzdělávacím systému.

V předškolním období vidíme velkým pokrok v osvojování si genderové role, kdy má dítě prostor přejímat jiné postoje, názory a projevy chování. Děti ve věku 3-4 roky začínají vnímat rozdíly ve výhodách a nevýhodách ženské a mužské role a některé děti dokonce o nich nahlas mluví. Po čtvrtém roce života si děti rozšiřují povědomí o stereotypech činností a povinností žen a mužů v domácnosti i v mimo rodinných sférách. V šesti letech má dítě již rozsáhlý přehled o standartních rozdílech ženské a mužské role. (Janošová, P., 2008, str. 122)

4.2. Rodová identita, genderová identita

Rodová identita je vnitřní složka lidské osobnosti, tvoří ji genderové atributy, které jedinec prožívá jako jemu vlastní. Součástí rodové identity jsou právě rodové role, které se shodují s vnitřním prožíváním jedince.

Genderová identita je součástí našeho Já (id). Je to významná součást dětského sebepojetí. „V předškolním věku se rozvíjí obecné porozumění obsahu genderových stereotypů i individuálně specifické chápání pohlaví jako součást vlastní identity. Uvažování předškolních dětí je ještě značně rigidní, vázané na zjevné znaky a stejným způsobem chápou mužskost a ženskost.“ (Vágnerová, M., 2012, str. 250). Představy dětí o genderu bývají velmi striktní, drží se přesně určených znaků, které jim slouží hlavně jako zdroj jistoty.

Genderová identita dívek a identita chlapců se rozvíjí trochu jinak, důležitým aspektem je, určit identifikační bytost (rodiče stejného pohlaví). Genderová identita dívek se rozvíjí v stálém spojení s matkou, která je zdrojem jistoty a bezpečí i bytostí ve stejném pohlavím, může se s ní ztotožňovat. Genderová identita u chlapců je charakteristická separací od matky a ztotožnění s otcem nebo jiným mužem. Je to velmi důležitá část v životě chlapce pro další rozvoj jeho dětské osobnosti. Rodiče dětí jim předkládají významný model genderových rolí, napodobování těchto rolí podporuje dětskou sebejistotu, ale významný úkol má i rodič opačného pohlaví.

Genderová identita má svou vlastní interpretaci rozvoje – psychoanalytickou teorii. Podle ní děti ve všech vývojových stádiích musí řešit určité konflikty mezi společenskými požadavky a pudovými tendencemi. Konflikt předškolního období (falického stádia) se soustředí pouze na vlastní pohlaví. „V této fázi jsou děti natolik vyspělé, že si uvědomují svou

vlastní pohlavní příslušnost a toto zjištění vede k přání zaujmout pozici rodiče stejného pohlaví, stát se partnerem své matky či otce.“ (Vágnerová, M., 2012, str. 252). Freud tento konflikt pojmenoval podle postav z řeckých bájí – Oidipův a Elektřin komplex.

4.3. Oidipův komplex

Oidipovský komplex je základní psychoanalytický model vývoje dětské osobnosti. Je to období mezi třetí a čtvrtým rokem života, tedy ve falické vývojové fázi. Komplex se prokazuje tím, že dítě projevuje lásku rodiči opačného pohlaví a touží po incestu s ním. Pozitivní forma komplexu je ta, že dítě cítí nenávisť a žárlivost ke stejnému pohlaví jako je dítě. Může se však vyskytnout i negativní forma komplexu a tou se myslí, že dítě projevuje lásku stejnému pohlaví jako je dítě a nenávidí pohlaví opačné. Díky ztotožnění dítěte s rodičem opačného pohlaví podaří vytlačit strach z takzvané „kastrace“ (Boyesen, 2023).

4.4. Elektřin komplex

Elektřin komplex je také základní psychoanalytický model vývoj dětské osobnosti, stejně jako Oidipovský komplex. Dítě, které se zdravě vyvíjí si tímto komplexem prochází ve třech letech a mezi šestým a sedmým rokem. Vykazuje silnou milostnou náklonost a vazbu dcery a otce. Dcera cítí velké nepřátelství k matce. V psychoanalytické teorii tento komplex hraje velmi důležitou roli.

4.5. Genderová socializace

Je to proces, při kterém se učíme mužským a ženským rolím, a už od útlého věku si osvojujeme sociální hodnoty a normy, a hlavně si vytváříme naše „já“. Během procesu se jedinec učí, jak by se měl jako žena/dívka nebo muž/chlapec chovat, či oblékat. V genderové socializaci hrají hlavní roli rodiče a pak následně i škola a vrstevníci.

4.6. Socializační tlak

„Tento tlak začíná působit od začátku narození, dítě je od počátku jinak popisováno i vedeno – chlapcům se dostává obecně více pohybová a dívkám naopak více řečové stimulace.“ (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, str. 220) Stejně projevy emocí, které děti vykazují, okolí bere od každého pohlaví jinak – u dívek je například pláč brán jako projev nervozity či strachu, ale pláč u chlapců je brán spíše jako projev vzteku.

Rodiče a jiní příslušníci rodiny chlapcům vybírají/kupují zpravidla „chlapecké“ hračky – autíčka, motorky, traktory, někdy i hračky agresivního rázu (zbraň). Dívkám zase vybírají hračky jemnější jako je panenka, kočárek, plyšová hračka.

V naší kultuře je již od počátku na chlapce vyvíjen větší socializační tlak než na dívky. Rodiče zejména tedy otcové o dost přísněji trestají chlapce, ale u dívek je intenzita trestu mnohem menší, otec má vnitřní zábranu jakkoli dívku trestat. Převážně otcové s chlapci hrají bouřivěji (divoce), než s dívkami. Matky se zase spíše věnují verbálnímu rozvoji u dívek než u chlapců. Rodiče o mnohem snadněji snáší chlapecké hraní u děvčat (např. hry s autíčky), než když si chlapec hraje s dívčími hračkami. U dívek to většinou berou tak, že si tímto způsobem rozšiřuje okruhy aktivit.

4.7. Stereotypy genderu

Stereotypy genderu bývají předsudky, a hlavně mylné představy o tom „správném“ nebo „přirozeném“ chování. „O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (např. tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity či péči o dítě a naopak)“ (GENDER: Základní pojmy, 2016).

Genderové stereotypy se projevují hlavně rozdílným způsobem chování ve vrstevnických skupinách.

- Chlapci nebývají sociálně vnímaví, ale velmi rádi se prosazují, a to je projevuje tím, že mají tendenci se nad ostatní vytahovat, aby zapůsobili a velmi rádi usilují o dominantní prosazení. Při jejich interakci s vrstevníky se rádi pošťuchují a poměřují sílu. U chlapců v předškolním věku můžeme pozorovat i nárůst agresivity.
- Dívky z pravidla bývají sociálně vnímavější, empatičtější vůči ostatním vrstevníkům. Mají tendenci neustále o někoho pečovat, poskytují emoční podporu. Konflikty většinou řeší verbálně, bez agrese, přímým konfrontacím se spíše vyhýbají.

V předškolním věku se více projevuje náklonost ke genderové segregaci, tj. děti preferují kontakt s dětmi se stejným pohlavím. Takto si děti osvědčují svou genderovou identitu a rozvíjí i kompetence, které jsou součástí identity.

4.8. Sebepojetí a jeho vývoj

Významné období pro rozvíjení dětského sebepojetí je období batolecí a předškolní věk. V průběhu batolecího věku si dítě sebe samo uvědomuje jako jedinečnou aktivní bytost. „V předškolním věku je pro dítě a pro rozvoj jeho sebepojetí důležitá možnost pronikat do širší společnosti a různými způsoby se zde uplatnit. Zkušenost s osamostatňováním a prosazováním vlastní osoby může být různá, často ale zahrnuje jak negativní, tak i pozitivní zážitky.“ (Vágnerová, M., 2012 str. 246)

Předškolní děti do svého sebepojetí přidávají čím dál tím více dovedností a schopností, které ukazují jejich samostatnost a vývojové pokroky a snaží se využívat každé možnosti, aby předvedly, co umí, co dovedou. Děti v předškolním věku se ještě nedokáží realisticky hodnotit, spíše mají tendenci se přeceňovat, bývají přesvědčeny o tom, že co si určí se jim povede a když ne, tak věří, že příště to dopadne lépe, ale stále je ještě z velké části závislé na hodnocení jiných lidí, především od rodičů. Rodiče dítěte působí na jeho sebepojetí zejména emočně, svým chování k dítěti, a především verbálně (vyjadřují tím svůj názor na dítě). Ztotožňování s rodiči pomáhá k obohacování dětského sebepojetí.

4.9. Definice pohlaví

Je to jedna ze dvou základních biologicko-sociálních charakteristik každého lidského jedince. Pohlaví jsou biologické vlastnosti/rozdíly, které rozdělují lidi na muže a ženy (podle přítomnosti chromozomů). Jsou to hlavně odlišnosti, které se týkají pohlavní orgánů a reprodukčních dispozic.

Děti si celkem brzy uvědomují své vlastní pohlaví a jemu připisované charakteristiky. Již tříleté dítě dokáže rozeznat „dívčí“ a „chlapecké“ hračky, čtyřleté dítě vidí rozdíly v mužských a ženských barvách a pětileté děti rozeznají typické vlastnosti pro ženské a mužské pohlaví.

4.10. Identita

Identita nebo jinak řečeno ztotožnění, přijetí sebe sama, jsem takový, jaký jsem i když se měním. Je to součást každé osobnosti člověka. Každý člověk se jinak chová a jiným způsobem jedná. Můžeme se s jinými lidmi podobat, ale nikdy nikdo nebude úplně stejný.

Identita je úzce spjata s naší citovou stránkou, která je velmi důležitá pro správný rozvoj osobnosti. Identitu si vytváříme pomocí procesu socializace (začleňování do společnosti), který v rozvoji hraje důležitou roli.

Velmi důležitou složkou dětské identity je vlastnictví. To se projevuje hlavně verbálním vyjadřováním jako například – moje maminka, moje hračka. Moje je součástí mého já (Nešpor, 2017).

4.11. Pohlavní identita

Pohlavní identita navazuje na sebepojetí dítěte. Určuje to, jestli se jedinec považuje/bere jako žena nebo muž, anebo za homosexuálního či bisexuálního muže a ženu. Tato identita se vyvíjí již v ranném dětství dítěte, tj. do tří let.

4.11.1. Vývoj pohlavní identity u dětí vyrůstající mimo prostředí rodiny

Pro budoucí schopnost navazovat, a hlavně udržovat vztahy je pro děti velmi důležité, aby měly poblíž sebe dospělé osoby stejného pohlaví jako potencionální model genderového ztotožnění. Zároveň je nutná přítomnost vzorů partnerské interakce i rodičovské chování. „Vzhledem k tomu, že dětských domovech a v SOS dětských vesničkách zajišťují péči o děti většinou ženy, zůstávají ve velké nevýhodě chlapani, kvůli nedostatku genderových vzorů.

Děti (chlapani), které vyrůstají v dětském domově mají do budoucna kvůli citové deprivace problém se hluboce zamilovat, vše se zdá být jen povrchové. Dívky (ženy), problém se zamilovaností nemají tak velký jako chlapani. „Ženy, které vyrůstaly v dětských domovech, bývají silně orientované na utvoření vlastního partnerství a rodiny,“ (Janošová, P., 2008, str. 191)

4.11.2. Poruchy pohlavní identity

U některých dětí bývají rozdíly mezi jejich pohlavím a chováním, a to hlavně ve věku dva až čtyři roky. Rodiče tyto změny chování přehlíží a nedávají tomu velkou váhu, protože si myslí, že se jedná pouze o přechodný jev, ale může se stát, že se z toho vyvine dlouhodobá záležitost.

4.11.2.1. Chlapci

Chlapci, kteří mají problém s pohlavní identitou si velmi rádi hrají například na rodinu, kdy chlapec hraje ženskou roli, nejčastěji matku. Ze všeho nejraději kreslí princezny, či jiné ženy, ale k autíčkům a jiným podobným hračkám pozornost nevěnuje. Baví je se převlékat do dívčích šatů, používají šátky jako vlasy, které si zdobí sponkami, napodobují ženskou chůzi i pohyby.

4.11.2.2. Dívky

Dívky, které mají problém s pohlavní identitou preferují chlapeckou společnost, sportovní aktivity. Mají odpor si oblékat a nosit dívčí oblečení. Tyto dívky zpravidla nebývají terčem posměchu, na rozdíl od chlapců.

4.12. Sociální identita

Sociální identita je proces, při kterém se jedinec ztotožňuje se svou skupinou a zároveň i přebírá její normy. Pojí se s ní i emoční stránka dítěte.

5. Vliv rodinné situace na formování genderové identity a roli dětí

„Důležitá pro dítě je zkušenost partnerského chování a vyjednávání rodičů, jejich společné plánování a rozdělování starostí souvisejících s běžným rodinným rytmem nebo s neobvyklými a náhlými událostmi.“ (Janošová, P., 2008, str. 171)

Děti mezi šestým a sedmým rokem jsou schopny porovnávat situaci ve své vlastní rodině s rodinami svým kamarádů, se kterými jsou v častém kontaktu. Tím, že sledují, jak to chodí v jiných rodinách, dítě dokáže porovnávat vztahy v rodině a celkovou situaci v jiné rodině. Ve většině případů si dítě myslí to, že co se odehrává u nich v rodině je to „správné“ a bere to jako normální.

5.1.1. Sourozenecký vliv

Je všeobecně známé, že děti, které jsou narozené jako první, tak mají vzor pro ztotožnění své rodiče, ale děti narozené jako další vnímají svůj vzor pro identifikaci právě svého staršího sourozence. Mladší děti se chovají podobně jako ti starší, chtějí si hrát se stejnými hračkami, podobně i mluví. Pokud je mezi sourozenci už větší věkový rozdíl, tak se vzájemně moc neovlivňují.

U starších sourozenců to obvykle bývá opačné. Většinou se objevuje snaha podobat se právě mladšímu sourozenci co možná nejméně. „Deidentifikační proces je motivován potřebou působit raději dojmem dospělého než být druhými brán zajedno s malým sourozencem.“ (Janošová, P., 2008, str. 185)

Dívky, které jsou prvorozené většinou bývají empatičtější a slušnější, chlapci projevují spíše odvážnost a touhu po dobrodružství. Chlapci, kteří vyrůstali se svou starší sestrou mívají méně maskulinních (mužských) vlastností jako například schopnost sebezprosažení, vytrvalost při plnění svých cílů. I dívky, které vyrůstaly se starším bratrem měly zase méně femininních (ženských) vlastností.

U dětí, kteří jsou jedináčci je to také dost specifické. Pokud je jedináček chlapec, jeho projevy chování jsou nadměrně maskulinní, je to z důvodu, že otcové chlapce podporují mužských vlastnostech. I matky se u chlapců snaží podporovat zase projevy femininní. Rovněž i u dívek, které vyrůstají jako jedináček čelí velkým očekáváním od obou rodičů, je to tím, že se snaží je podporovat v profesních ambicích, což bývá právě typické pro chlapce. Dívky tedy zastávají v rodině podobnou roli jako prvorození chlapci.

5.1.2. Rozvod a vliv na identitu

Stabilní zázemí v rodině má pro dítě v předškolním věku velký význam a rozpad jeho rodiny pro něj představuje velkou psychosociální zátěž. Každé dítě je jiné, to znamená, že každé dítě na tuto situaci reaguje jinak, záleží hodně na jejich emoční zralosti a uvažování. Předškolní děti ještě nedokáží pochopit příčinu a následky rozvodu. Na celou situaci nahlíží velmi egocentricky a myslí si, že rodiče jdou od sebe kvůli němu. Myslí si, že když jeden z rodičů od rodiny odchází je to proto, že se špatně chovaly nebo je už nemá rád. Rozvod rodičů na dítě působí tím, že ztrácí pocit bezpečí, ve kterém několik let vyrůstalo, proto se snaží jakýmkoli způsobem získat pocit zpět, může si vymáhat ještě větší pozornosti od rodičů nebo opakované projevy lásky. Ztráta jednoho z rodičů je pro dítě těžká osobní situace a je to pro ně trauma, se kterým nepočítaly.

Když odchází od rodiny otec, tak matky bývají unavené a přetížené, mají tendenci své děti více napomínat, bývají i méně tolerantní a méně vřelé, než bývaly dříve. Kontakt s otcem bývá pro dítě vzácnější. (Vagnerová, M., 2012 str. 230)

EMPIRICKÁ ČÁST

6. Pozorování a analýza vybraných dětí v mateřské škole

V této empirické části práce jsem se snažila analyzovat projevy a rozdíly dívčí a chlapecké identity u čtyř vybraných předškolních dětí. Tři z vybraných dětí jsou dívky a dále jeden chlapec. Děti jsou ve věku šest až sedm let. Všechny tři dívky v září nastupují do první třídy základní školy, chlapec měl nastoupit do první třídy již minulý rok, ale z důvodu odkladu školní docházky nastupuje do první třídy základní školy až letošní rok. Všechny děti navštěvují vesnickou mateřskou školu, kde působím jako učitelka od září 2022, takže s dětmi jsem v blízkém kontaktu.

Ve výzkumné části práce se zaměřujeme na dlouhodobé pozorování dětí z hlediska projevů dívčí a chlapecké identity, jaký vliv má na dítě jeho pohlaví, sourozenectví v kresbě i ve vrstevnické skupině v mateřské škole.

Při získávání dat pro tuto práci byla využita metoda v podobě pozorování a rozhovoru s dětmi a pedagogem z mateřské školy. Rozhovoru předcházely tři jednoduché otázky a děti svou odpověď přenesly na papír. Pro realizaci výzkumu byla zvolena tato metoda, protože je pro děti jednodušší se vyjádřit kresbou než slovy. Pak následovalo rozebírání jejich nakreslených odpovědí. S dětmi se pracovalo čtyři dny, každý den svou kresbou odpovídaly na jednu otázku a čtvrtý den jsme společně hodnotily a rozebíraly jejich odpovědi v podobě kreseb.

Vybrané děti, z mateřské školy, jsem rozdělila do dvou skupin. V první skupině jsou dvě dívky ve věku šesti let, které mají doma staršího sourozence, jedna dívka sestru a druhá dívka bratra. A druhá skupina dětí se skládá z dívky, které je šest let a z chlapce, které mu je sedm let. Ani jeden z dětí žádného sourozence nemá. Vybrala jsem si tyto děti z důvodu toho, že každé je jiné, každé dítě pochází z jiných rodinných poměrů a je zajímavé tyto děti mezi sebou porovnat a pozorovat, jak se chovají ve společnosti svých vrstevníků.

Kvůli GDPR (ochraně osobních údajů) jsou jména všech čtyř vybraných dětí smyšlená, žádné uvedené jméno není pravdivé.

6.1. Všeobecný popis vybraných dětí z mateřské školy:

6.1.1. Majda

Majda má šest let, ráda si povídá, je velmi bystrá a vnímavá. Reaguje na otázky, dokáže odpovídat celou větou, její věty dávají smysl, a bývají i gramaticky správně. Její výslovnost je přiměřená věku, logopeda nenavštěvovala. K ostatním dětem je milá a kamarádská, empatická, ráda ostatním pomáhá, děti ji mají rády. S dospělými komunikuje mile, zdvořile a s respektem.

Při pozorování během dnů v mateřské škole si nejraději hraje převážně s jinými děvčaty a společně s nimi si hrají na rodinu, většinou si vybírá roli jako maminka, které se bude starat o dítě anebo hraje sebe samu jako dítě. Moc ráda maluje, většina obrázků, které maluje zobrazují maminku, duhu a jednorožce, stříhá, lepí lepidlem, modeluje z plastelíny. Zvládá se sama podepsat zkouší to bez kartičky s jejím jménem, ale pořád ji má pro jistotu položenou na stolečku, tužku drží správným úchopem bez upozornění.

Majda žije v rodině, kde jsou oba rodiče – otec, matka a její starší bratr. S bratrem si nejraději hraje na schovávanou, na babu a cukr, káva, limonáda.

6.1.2. Eva

Evička má šest let, je to vtipná, hodná, milá, vnímavá, bystrá a chytrá dívka, která se ráda směje s dětmi, vymýšlí vtipy, ráda pomáhá ostatním dětem. Bez problémů odpovídá na položené otázky, dokáže odpovídat celou větou. Věty dávají smysl a bývají gramaticky správně. Evičky výslovnost je přiměřená věku a k logopedovi také nechodila. S dětmi i učiteli komunikuje slušně.

Při pozorování během dnů v mateřské škole si hraje převážně s dívkami, ale často si staví velké stavby z lega i z lega DUPLO společně s chlapci. Ráda zpívá, maluje, běhá po zahradě, skáče na trampolíně. Dokáže se sama podepsat bez kartičky s jejím jménem, tužku drží správným úchopem bez upozornění.

Evička žije v rodině, kde jsou oba rodiče – otec i matka a společně s nimi i její starší sestra. Se sestrou má přátelský vztah, rády spolu běhají po zahradě, hrají si na slepou bábu, a ze všeho nejraději si společně staví z lega, kterého mají doma spousty.

6.1.3. Sofie

Sofie má také šest let, je vnímavá, milá, pracovitá, hodná a slušná dívka. Při běžném hovoru bývají její věty gramaticky správně a dávají smysl, ale když odpovídá na otázky, celkem dlouho nad odpovědí přemýšlí a stane se, že někdy ani neodpoví. Myslím si, že se stydí mluvit před ostatními dětmi nebo před více lidmi, ale v soukromí s tím takový problém nemá. Sofie má těžkou vadu zraku (levé oko silně ujíždí k nosu).

Při pozorování během dnů v mateřské škole si hraje s dívkami, ale všimla jsem si, že je raději u stolečku a maluje či modeluje z plastelíny. Její nejoblíbenější hračky v mateřské škole

jsou dřevěné kostky, lego, a ráda maluje na interaktivní tabuli. Sofie se dokáže sama podepsat i bez kartičky s jejím jménem, tužku drží správným úchopem po upozornění.

Sofie pochází ze sociokulturně znevýhodněné, ale úplné rodiny, kde jsou oba rodiče – otec a matka. Sofie nemá žádného sourozence, ale moc by si přála sestřičku, se kterou by si hrála na schovávanou a půjčovala by jí i svého nejoblíbenějšího plyšáka pejska.

6.1.4. Vašek

Vašíkovi je sedm let, je milý, hodně mazlivý, vyhledává osobní kontakt převážně s učiteli než s dětmi. Odpovídání na otázky mu dělá problém, trvá mu, než vymyslí odpověď, často odpovídá mimo položenou otázku, věty nebývají gramaticky správně a jeho výslovnost je velmi špatná. Několikrát bylo jeho rodičům doporučováno, aby docházeli k logopedovi, ale bohužel pro něj, nedocházel. Jeho nejbližší kamarád v mateřské škole je dívka, jmenuje se Viktorka, s ní tráví většinu času a taky si společně hrají. Nejraději si hrají s dinosaury, je to z důvodu, že Viktorka je má ráda, a proto je má rád i on. I na zahradě tráví většinu času s ní, běhají spolu, kopou si s míčem.

Jak jsem již zmiňovala, tak Vašík má odloženou školní docházku, a to z toho důvodu, že nebyl a stále není samostatný, při jakékoli práci u stolečku je potřeba u něj být a několikrát mu jednotlivé kroky opakovat, neudrží po delší dobu pozornost, sleduje ostatní děti, ale na svou práci se nedokáže soustředit. Dělá mu problém přepsat z kartičky své jméno, nesprávně drží tužku v ruce, nejde mu stříhání. Někdy se stává, že ani nerozumí zadanému úkolu, sedí na své místě a čeká, až si ho paní učitelka všimne, aby mu názorně ukázala, co přesně má dělat.

Vašíkova rodinná situace je poněkud složitější, stejně jako Sofie, pochází ze sociokulturně znevýhodněné rodiny. Jeho otec s matkou nežijí spolu a mají o Vašíka střídavou péči. Vašík se s otcem stýká denně, protože všichni bydlí ve stejné bytovce, ale každý v jiném patře. Ale většinu času tráví převážně s matkou, a to se odráží na jeho projevy chování, je hodně citlivý a nekonfliktní. I když má Vašík tu možnost, že se s oběma rodiči stýká každý den, ani jeden se mu řádně nevěnuje. Žádného sourozence Vašek nemá.

6.2. ROZHOROBY S DĚTMI A ROZBORY OBÁZKŮ

Všem dětem byly položeny tři stejné otázky a bylo na jejich fantazii, jak svou odpověď uchopí. Do jejich práce nebylo nijak nezasahováno, měly dostatek času, aby byly spokojené se svou odpovědí v podobě kresby.

Otázka č. 1: Jak vypadá tvá rodina?

Otázka č. 2: Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?

Otázka č. 3: Jak vypadá tvá nejoblíbenější hračka?

6.2.1. Majda (6,0)

6.2.1.1. Obrázek č. 1

První den byla Majdě položena otázka: „*Jak vypadá tvá rodina?*“, tak neváhala a hned začala tvořit svou odpověď, kterou měla do deseti minut hotovou. Majda začala nejprve tatínkem, pak maminku, bratra a nakonec sebe.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Majdalenko, vzpomínáš na tento obrázek, který jsi malovala? Malovala jsi zde odpověď na otázku „*Jak vypadá tvá rodina, že?*“

Majda: Jo, to si pamatuju.

Já: Bezva, to jsem ráda, položím ti další otázku. Když se koukneš na ten svůj obrázek, co se ti na něj nejvíce líbí?

Majda: Hodně se mi líbí to maminky tričko, protože mám ráda taky žlutou, jako moje maminka. Je to stejná barva jako sluníčko a sluníčko mám taky moc ráda.

Já: Taky mám ráda sluníčko, jak příjemně hřeje, že? Fajn, a teď se zeptám, co se ti na obrázku nelíbí a taky mě zajímá proč se ti to nelíbí?

Majda: Nelíbí se mi maminka, moc se mi nepovedla.

Já: Nepovedla? V čem se ti nepovedla?

Majda: Maminka totiž nenosí hranatý brejle, ale kulatý, jsem to popletla.

Já: Takže se ti obrázek líbí, ale mrzí tě, že jsi popletla maminky brýle? Že jsi je namalovala kulaté a ne hranaté?

Majda: Jo.

Já: Dobře. A mě by zajímalo, proč všichni mají barevná trička a ty jediná ho barevné nemáš? Proč jsi ho taky nevybarvila?

Majda: Protože jsem nechtěla, neměla jsem hezkou barvu.

Já: Aha, a proč jsi nepoužila také tu žlutou? Říkala jsi, že ji máš taky ráda.

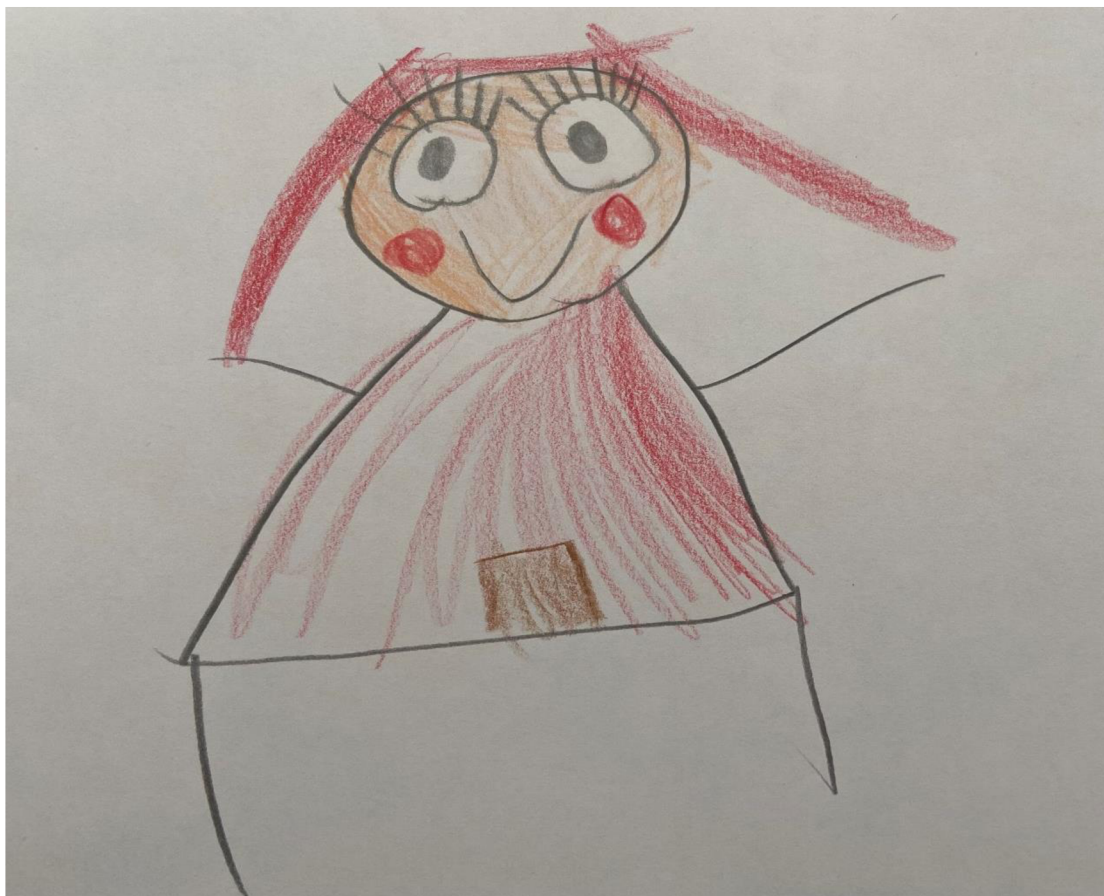
Majda: Nechtěla jsem mít stejnou barvu s maminkou.

Já: Jo takhle, ale bráška s maminkou stejnou barvu mají, proč?

Majda: Protože jsem to takhle chtěla vymalovat.

6.2.1.2. Obrázek č. 2

Druhý den byla Majdě položena další otázka: „Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?“. Chvilí přemýšlela, koho bude znázorňovat, ale když začala, měla do deseti minut odpověď připravenou. Kreslila svou sestřenicí.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Tak, mám tu další tvůj obrázek, koho jsi tu nakreslila?

Majda: To je moje sestřenice.

Já: A proč jsi nakreslila zrovna svou sestřenicí? Ty nemáš ve školce kamarády, se kterými si tu hraješ?

Majda: Ve školce mám kamarády, ale moji sestřenicí mám moc ráda, tak jsem si ji namalovala, protože k ní o víkendu pojedou.

Já: Fajn, a co se sestřenicí rády děláte?

Majda: Já jsem ráda, když jedeme k ní na návštěvu a tam si spolu v létě hrajeme v bazénu a hrajeme na schovávanou.

Já: Aha, a když si v létě hrajete v bazénu, tak co děláte přes zimu, když jsi u ní na návštěvě?

Majda: Malujeme si na obličej, teda na oči a pak si hrajeme na princezny na plese.

Já: Jo, vy si dáváte stíny na oči a rtěnku na pusku? A pak tančíte jako na plese?

Majda: Jo, a moc nás to baví a už se těším, až za ní o víkendu pojedeme a pojedete s námi i můj bráška. A i maminka s tatínkem.

Já: To věřím, že se moc těším, tak ti přeji, aby sis víkend moc užila!

6.2.1.3. Obrázek č. 3

Třetí den byla Majdě položena další otázka: „*Jak vypadá tvá nejoblíbenější hračka?*“. Dlouho nepřemýšlela a svou odpověď vykřikla, byla ale upozorněna, aby svou odpověď znázornila na papír. Její nejoblíbenější hračka je animovaná postava „Elza“.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Je něco, co se ti na tom obrázku nelíbí? Co je to?

Majda: Ne, líbí se mi to.

Já: Takže myslíš, že se ti to celé povedlo?

Majda: Jo, ale jen trochu se mi nepovedl ten copánek.

Já: A když si prohlédneš celý obrázek, jakou myslíš, že má Elza náladu?

Majda: Někdy má špatnou a někdy má dobrou náladu.

Já: Jasně, každému se mění nálada, ale tady na obrázku má, podle tebe, jakou náladu?

Majda: Tak teď má veselou.

Já: Teď má veselou, dobrá. A když jsi tento obrázek malovala a Elze namalovala tenhle velký úsměv, myslela jsi na něco hezkého?

Majda: Jo.

Já: A mohla bys mi říct na co jsi myslela?

Majda: No, protože doma mám taky takovou Elzu a ta je stejná jako tahle.

6.2.2. Evička (6,3)

6.2.2.1. Obrázek č. 1

První den byla Evičce položena otázka „*Jak vypadá tvá rodina?*“, tak chvíli přemýšlela, bylo vidět, že nevěděla, kde a kým začít. Jako první začala kreslit maminku pak následoval tatínek a pak její starší sestra. Odpověď měla do patnácti minut hotovou.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Evičko, vzpomínáš, jak jsi malovala tento obrázek? Odpovídala jsi mi tím na otázku „*Jak vypadá tvá rodina?*“

Evička: Jo.

Já.: Dobře, a když se na ten tvůj obrázek koukám, tak vidím, že je tam tatínek, maminka, tvá sestra, ale tebe nikde nevidím. Proč?

Evička: No, protože já jsem ve školce, tak proto.

Já: Aha, takže mamka, taťka a sestra byli spolu doma a ty jsi byla ve školce, takže proto jsi se tam nenamalovala, i když otázka zněla, abys namalovala svou rodinu?

Evička: Jo.

Já: A proč taťka nemá kalhoty? To jsi na ně zapomněla?

Evička: Nezapomněla, táta doma nenosí kalhoty, on chodí ve slípech. Kalhoty má, jen když jde venku nebo do krámu nakupovat.

Já: Když si prohlídneš obrázek, jak myslíš, že se dne mají?

Evička: Dobře.

Já: A proč si myslíš, že se mají dobře?

Evička: Protože... maminka může pracovat z domova.

Já: A tatínek?

Evička: Ten může být v garáži a spravovat auta anebo jde na procházku.

Já: Dobře. A myslíš si, že se ti obrázek povedl?

Evička: Jo.

Já: A je něco, co se ti na obrázku nelíbí? A proč?

Evička: Popletla jsem tatínkovi ruce, já jsem malovala ruce a pak jsem malovala tou šedou a jeho jsem přemalovala.

6.2.2.2. Obrázek č. 2

Druhý den byla Evička položena další otázka: „Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?“. Dlouho nepřemýšlela, a začala tvořit odpověď, kterou měla do deseti minut připravenou. Kreslila svou sousedku.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Koho jsi tu nakreslila?

Evička: Adri.

Já: A kdo je Adri?

Evička: Kamarádka a ta bydlí hned u nás a zná ji i Stellinka.

Já: A jak si spolu s Adrianou hrajete?

Evička: Ona chodí někdy i k nám.

Já: Dobře, a když Adri přijde k vám, tak jak si hrajete?

Evička: Na schovávanou, skákáme na trampošce a ještě jednou u nás obědvala.

Já: A malujete si taky někdy spolu nebo jen běháte venku?

Evička: I si malujeme, ale venku.

6.2.2.3. Obrázek č.3

Třetí den byla Evičce položena další otázka: „*Jak vypadá tvá nejoblíbenější hračka?*“. Bez přemýšlení začala svou odpověď znázorňovat na papír. Její nejoblíbenější hračka je stavebnice LEGO.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Dál mě zajímalo, jestli bys dokázala nakreslit svou oblíbenou hračku, tak co jsi namalovala?

Evička: Lego.

Já: A proč máš ráda lego?

Evička: Baví mě z něho stavět.

Já: A co ráda z toho stavíš?

Evička: Domečky.

Já: A zkusela jsi i něco jiného nebo jen domečky?

Evička: Jo, dokážu postavit i střechu, ale to jen občas, protože, když tam je střecha, tak do toho domečku nevidím.

Já: Takže ráda stavíš domečky a zkoušela jsi stavět i něco jiného než domečky?

Evička: Zkoušela jsem schránku, ale to mi moc nešlo.

Já: Dobře, a máš lego i doma nebo si s legem hraješ jen tady ve školce?

Evička: Mám i doma, mám hodně lega.

Já: Fajn a stavíš si doma sama nebo stavíš i se sestrou?

Evička: I s Gábinkou a někdy si sama. A někdy i s mámou.

6.2.3. Sofinka (6,3)

6.2.3.1. Obrázek č. 1

První den byla Sofince položena otázka „*Jak vypadá tvá rodina?*“, moc dlouho nepřemýšlela, vzala pastelku do ruky a začala hned dvou odpověď tvořit. Jako první byl její tatínek, pak maminka a mezi ně nakreslila sama sebe. Odpověď měla hotovou do patnácti minut.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Sofi, měla jsi mi nakreslit, jak vypadá tvá rodina a moc se mi tvůj obrázek líbí, kdo všechno je na tvém obrázku?

Sofinka: Tady jsem já, mamka a táta.

Já: A líbí se ti ten obrázek, co jsi nakreslila?

Sofinka: Jo.

Já: A co všechno se ti na něm líbí?

Sofinka: Beruška, duha a srdíčka

Já: Dobře, a je něco co bys udělala jinak?

Sofinka: Ne, takhle se mi to líbí.

Já: Fajn. A proč se ti líbí ta беруška?

Sofinka: Protože je roztomilá a hodná. Nikdy mě nekousla.

Já: A proč se ti líbí duha?

Sofinka: Protože je hezky barevná.

6.2.3.2. Obrázek č. 2

Druhý den byla Sofince položena další otázka: „Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?“. Poměrně dlouho přemýšlela, koho bude znázorňovat, ale když začala, měla do deseti minut odpověď připravenou. Kreslila jsou sestru, kterou si moc přeje.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Tak u tohoto obrázku jsem chtěla, abys mi nakreslila tvého dobrého kamaráda. Předtím, než jsi začínala malovat jsi mi říkala, že nemáš žádného kamaráda, tak koho jsi namalovala?

Sofinka: Sěgru.

Já: Taky jsi mi říkala, že žádného sourozence nemáš, tak ty jsi nakreslila přání, že bys sourozence chtěla?

Sofinka: Jo.

Já: A jak bys chtěla, aby vypadala? Nebo jaká aby byla? Hodná anebo zlobivá?

Sofinka: Přála bych si, aby byla hodná a aby se smála.

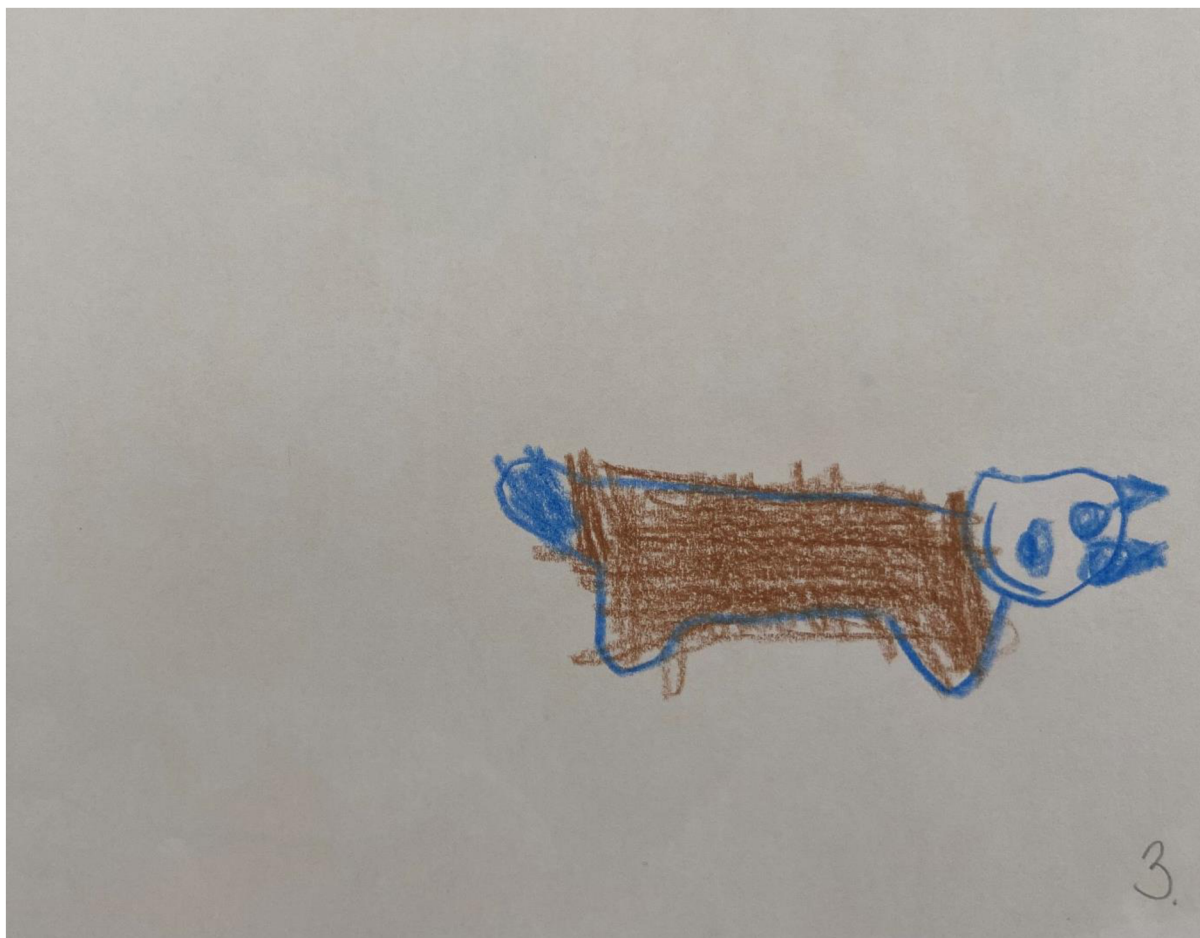
Já: A kdybys ji měla, co byste spolu dělaly? Jak a s čím byste si hrály?

Sofinka: Na schovávanou a hrály bysme si na hřišti před barákem.

6.2.3.3. Obrázek č. 3

Třetí den byla Sofince položena další otázka: „*Jak vypadá tvá nejoblíbenější hračka?*“.

I zde delší dobu přemýšlela, ale nakonec znázornila svého domácího mazlíčka – pejska.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Dál jsem se tě ptala, jestli dokážeš nakreslit svou nejoblíbenější hračku, tak co jsi nakreslila?

Sofinka: Svého pejska, on je živej.

Já: Ty máš jako svou oblíbenou hračku svého domácího mazlíčka pejska? A jak si s ním hraješ?

Sofinka: Hážu mu míček a on ho přinese a zase mu ho hážu. A je pískací, má ráda pískací hračky.

Já: A jak se pejsek jmenuje?

Sofinka: Amálka.

Já: Líbí se ti, jak jsi ho namalovala?

Sofinka: Jo.

Já: A pomáháš mamince a tatškovi se o Amálku starat?

Sofinka: Jo.

Já: A jak pomáháš? Jak se staráš?

Sofinka: Pomáhám uklízet myčku.

Já: To ráda slyším, že mamce pomáháš uklízet nádobí, ale jak jí pomáháš s Amálkou?

Sofinka: Chodím s ní na procházku, dávám jí granulky a vodu.

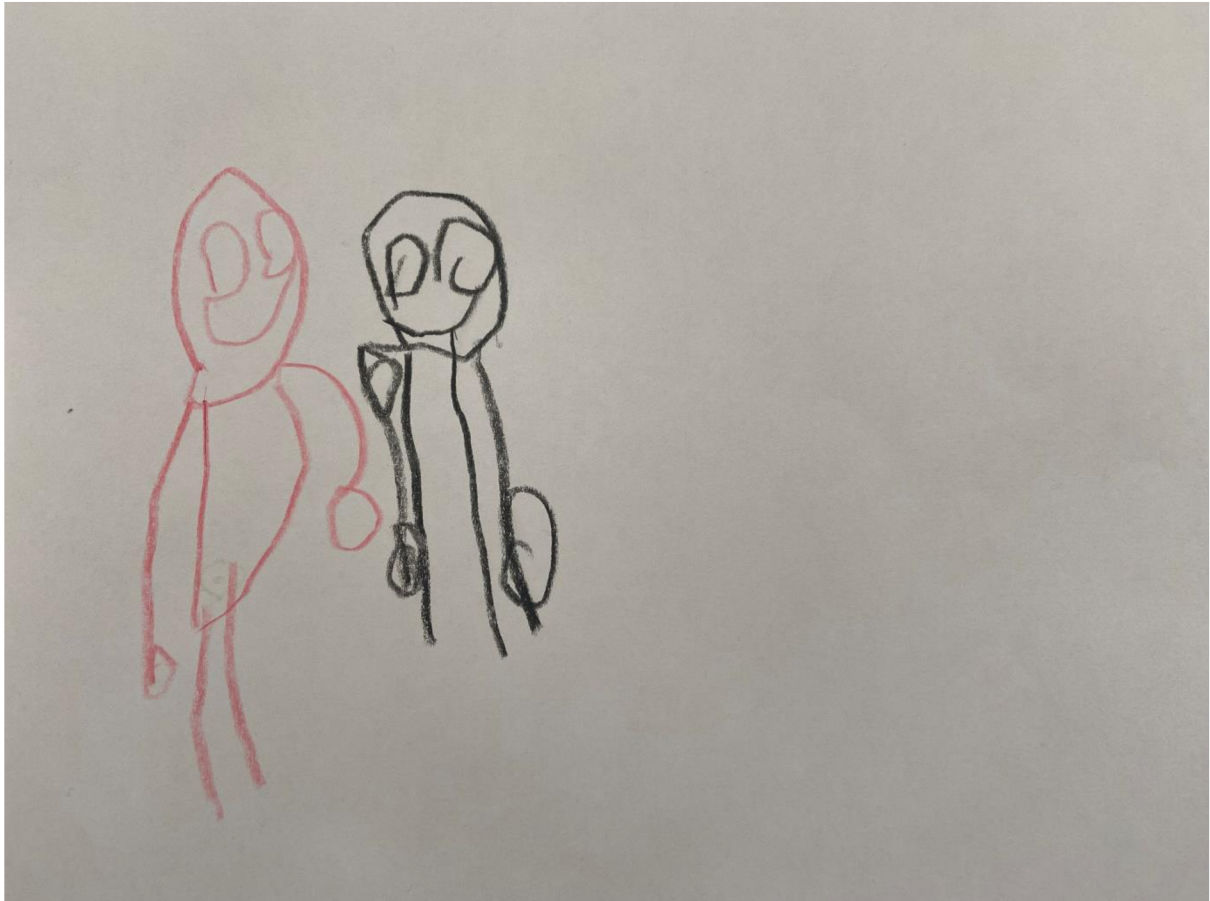
Já: A máš Amálku ráda?

Sofinka: Jo, protože je roztomilá a malá.

6.2.4. Vašík (7,0)

6.2.4.1. Obrázek č. 1

První den byla Vašíkovi položena otázka „*Jak vypadá tvá rodina?*“, tak delší dobu seděl u stolu a koukal kolem sebe. Asi po pěti minutách od prvního položení otázky mu byla otázka zopakována a Vašík začal svou odpověď tvořit, měl ji hotovou asi za pět minut. Jako první nakreslil maminku a pak tatínka. Sebe v kresbě vůbec neznázornil.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Vašíku, měl jsi nakreslit, jak vypadá tvá rodina. Co si o tom svém obrázku myslíš? Povedl se ti?

Vašík: Jo.

Já: A řekneš mi, kde je mamka a kde je taťka?

Vašík ukazuje, že maminka je červená postava s tatínek je černá postava.

Já: Když jsi ten obrázek maloval, jak jsi se u toho cítil?

Vašík: Dobrý.

Já: Dobře jsi se cítil, když jsi maloval mamku a tatku, tak to jsem ráda a zeptám se, kde jsi ty?

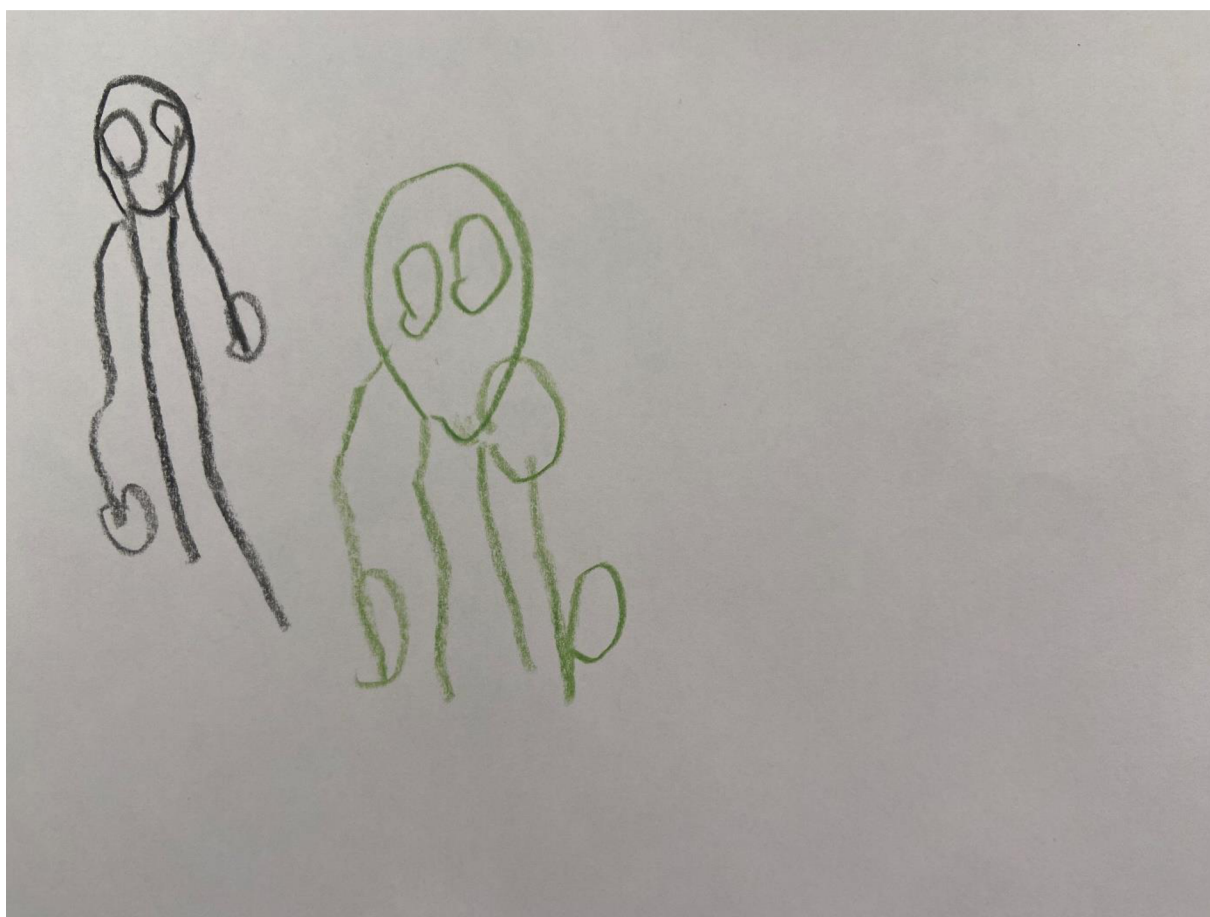
Vašík: Nevím.

Já: Ty nepatříš do své rodiny? Že jsi se tam nenakreslil?

Vašík: Patřím, ale prostě jsem tam nechtěl být.

6.2.4.2. Obrázek č. 2

Druhý den byla Vaškovi položena další otázka: „*Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?*“. Dlouho přemýšlel, koho by na papír znázornil, pak ho napadla jeho kamarádka ze školky a tou je Viktorka.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Otázka pro tvůj druhý obrázek byla, abys mi nakreslil, tvého dobrého kamaráda anebo kamarádku, že? A já tu vidím dvě postavy, koho jsi nakreslil?

Vašík: No sebe a malou Viky.

Já: A ty máš Viktorku rád, vid', že jsi nakreslil společně s tebou.

Vašík: Mám ji moc rád, je na mě hodná a hraje si semnou.

Já: A s čím si spolu rádi hrajete?

Vašík: No, hrajeme si s dinosaurama, Viktorka má rada ty dinosaury.

Já: A ty si s nimi taky rád hraješ?

Vašík: Jo, mám je taky rád.

Já: A co se ti na nich líbí?

Vašík: Protože my s tátou koukáme na jurský svět.

Já: A když si představíš všechny dinosaury, tak jakého máš ty ze všech nejraději?

Vašík: Asi dinosaruse Rexe, protože je silnej.

Já: A proč myslíš, že je silný?

Vašík: Protože on má ty ostrý zuby a velký drápy.

Já: A chtěl bys být silný jako je on?

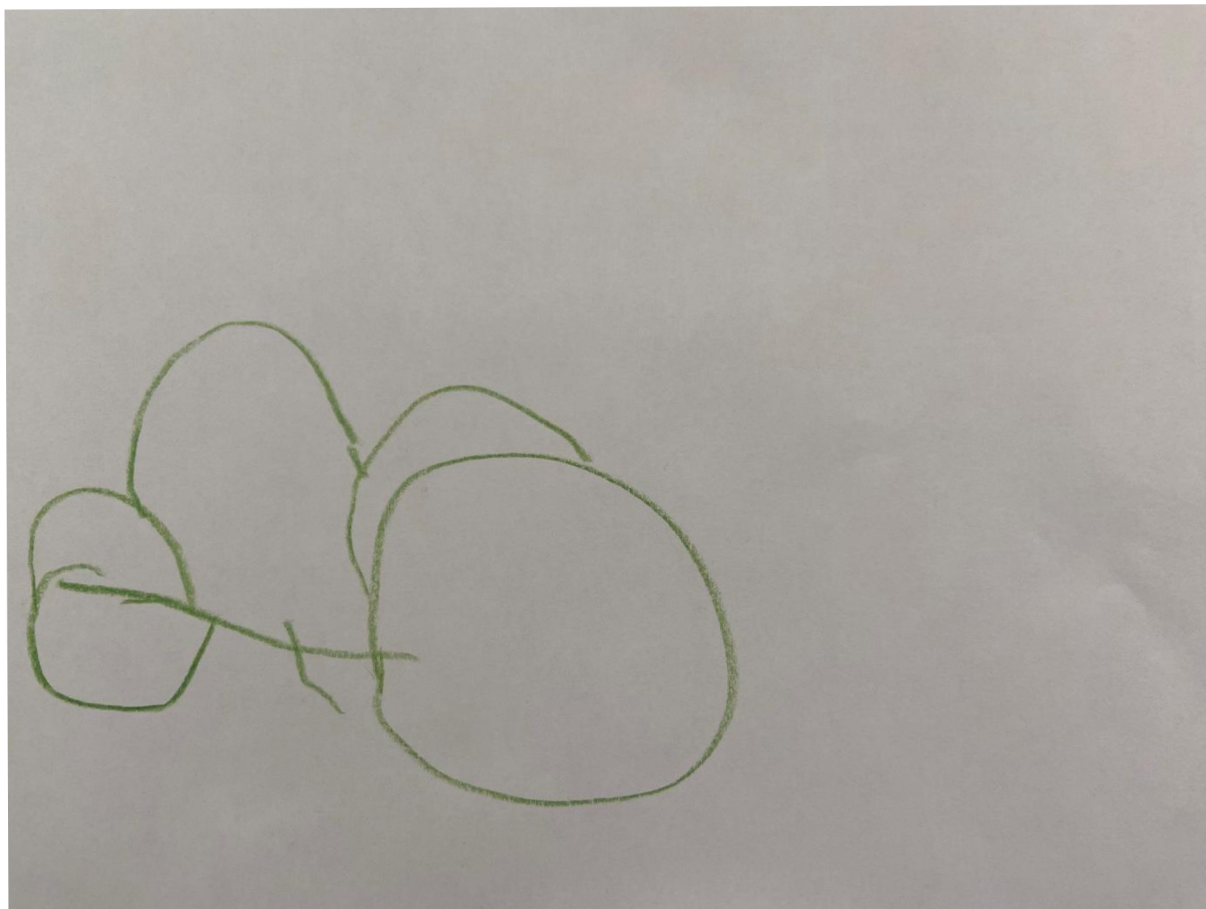
Vašík: Klidně

Já: A co bys s tou silou dělal?

Vašík: Nevím, prostě bych ji měl.

6.2.4.3. Obrázek č. 3

Třetí den byla Vašíkovi položena další otázka: „*Jak vypadá tvá nejoblíbenější hračka?*“. I zde dlouze přemýšlel, až si na jednu hračku vzpomněl. Jeho nejoblíbenější hračka je motorka.

Rozhovor k obrázku, který jsme spolu vedly čtvrtý den výzkumu:

Já: Mám tu tvůj poslední obrázek, kde jsi měl nakreslit svou oblíbenou hračku, tak co jsi nakreslil?

Vašík: Motorku.

Já: Proč zrovna motorku?

Vašík: Hodně rychle jezdí.

Já: A máš doma nějakou motorku jako hračku?

Vašík: Jo.

Já: Kolik těch motorek máš?

Vašík: Jen jednu.

Já: Máš ještě nějakou hračku, se kterou si rád hraješ?

Vašík: Jo, toho dinosaura. A ještě lego.

Já: A co stavíš z lega?

Vašík: Nějaký domy a tak.

Já: Zkoušel jsi, kromě domečků, postavit něco jiného?

Vašík: Jako zkoušel jsem auto.

Já: Auto? A povedlo se ti? Líbilo se ti?

Vašík: Jo.

Já: A stavíš z lega sám anebo stavíš i s taťkou?

Vašík: S tátou hrajeme závody, kdo postaví lepší auto.

Já: A kdo vyhrává?

Vašík: No, táta.

6.3. Hodnocení jednotlivých dětí a jejich odpovědí v podobě kresby Faktory ovlivňující vývoj a úroveň kresby

- Pozornost
- Motorika
- Lateralita
- Schopnost představivosti
- Mentální vyspělost dítěte

6.3.1. Obrázky dětí

6.3.1.1. Majda

6.3.1.1.1. Obrázek č. 1

Majda splnila úkol, který byl zadaný, znázornila celou svou rodinu včetně sebe. Na kresbě vidíme i detaily v podobě brýlí, které mají její rodiče, všechny postavy mají ústa a oči. Kresba není moc barevně rozmanitá, využila pouze tři barvy. Chybí nos, uši, prsty a chodidla. Opomenutí chodidel může představovat nejistotu a pocit nedostatečné opory. Na kresbě vidíme,

jak mají v rodině rozdělené role, otec zřejmě jako nejstarší a hlava rodiny, pak matka, starší bratr a jako nejmladší sama Majda, která není skoro vůbec barevná. To může být signálem emočního napětí. Postava bratra má ze všech postav největší oči. To bývá symbolem pro manipulaci. Překreslované oblečení u otce a matky taky mohou znamenat pocity nejistoty či úzkosti. Její kresba je přiměřená jejímu věku.

6.3.1.1.2. Obrázek č. 2

Kresba kamaráda je hodně barevná, oproti kresbě rodiny. Opět zde vidíme detaily v podobě řas okolo očí a jsou zde i znázorněné růžové tváře a je zde i barevná pleť, u rodiny toto opět chybí. Překreslované šaty u sestřenice nejsou, to může znamenat, že s ní se cítí dobře bez emočního napětí. Na její kresbě ale opět chybí nos, uši, prsty a chodidla. Kresba je vedena spíše k levé straně, ale výškově přes celý papír.

6.3.1.1.3. Obrázek č. 3

Kresba své oblíbené hračky je barevně rozmanitá, opět zde vidíme detaily, kterými se Majda zabývala. V okolí očí vidíme řasy i oční stíny, to může značit velkou citovou vazbu k dané věci, růžové tváře a snaha o vytvoření efektu zapletených vlasů. Hračka má i velký úsměv.

6.3.1.1.4. Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:

„Majdy kresby jsou přiměřené věku, koukám, že všem postavám chybí nos a chodidla, takže si nedávala moc záležet, chtěla to mít rychlé hotové. Jindy, když se na práci soustředí, tak to mívá propracované i s detaily. Tohle je vyloženě pro ni rychlovka, protože to umí mnohem lépe. Všechny ty její obrázky jsou taková rychlovka, asi to malovala ve chvíli, kdy někde bylo něco zajímavého a chtěla u toho nutně být. Celkově Majda zvládá, co by měla zvládat. Podle mě všechno odpovídá tak, jak by to mělo být.“

6.3.2. Evička

6.3.2.1. Obrázek č. 1

Kresba rodiny je velmi barevně rozmanitá, vidíme zde mnoho detailů a ozdobných prvků v podobě gumiček ve vlasech u matky a sestry, u otce vidíme na obličeji vousy. Oči jsou barevné, stejně tak i ústa u všech postav. Dále detaily v podobě ozdob na tričku, každá postava

má svůj ozdobný prvek i svůj kus oblečení, který pravděpodobně často nosí, matka sportovní kraťasy, sestra sukni, otec spodní prádlo. Jediné, co na kresbě chybí je nos, uši a prsty. Chodidla znázorněná jsou, takže pocit jistoty a opory zřejmě v rodině má, ale překvapující je, že sebe do rodiny nenakreslila, může to být z důvodu, že se cítí sama, odstrčená, může to vnímat, že do rodiny nepatří. Kresba odpovídá jejímu věku.

6.3.2.2. Obrázek č. 2

Kresba dobrého kamaráda je opět barevně rozmanitá, chybí nos, uši a prsty, ale je tu spousta další detailů např. ozdoby na sukni a barevné boty. Kresba je obohacena o malou berušku vpravo dole.

6.3.2.3. Obrázek č. 3

Kresba krabice plná lega je barevná a nachází se v pravém dolním rohu. Z této kresby můžeme vnímat to, že si raději hraje s konstruktivními hračkami, než například s panenkami, které jsou pro dívky typické.

6.3.2.4. Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:

„Evička, ta je rozhodně trochu napřed, když se kouknu na obrázek lega, tak v té hlavě jí to cvaká a má všechny obrázky propracované a dokáže už i hračku vsadit tam kam patří, a to u ostatních jako nevidím. Má to takové ucelenější. Vidím i ty detaily na tričkách, takže moc šikovná. Dokáže využít celý prostor papíru. To je ale celá Evička, ona by svůj obrázek neodevzdala, kdyby to podle ní nebylo dokonalé a dokázala by u toho sedět i dvě hodiny, to u jiných dětí, které jsi si vybrala by se nestalo.“

6.3.3. Sofie

6.3.3.1. Obrázek č. 1

Kresbu rodiny Sofinka splnila, je barevná, všechny postavy mají prsty i chodidla, takže zřejmě jistotu a oporu v rodině má. Každá postava má vybarvené oblečení a detail v podobě malého srdce. Srdce je znázorněné i mimo postavy. Srdce je všeobecným symbolem pro lásku, takže z toho může vyplívat, že je v rodině šťastná a cítí se být milována. Přes celou její rodinu

je duha, to bývá symbolem štěstí a jednoty. Má zde ještě poměrně velkou berušku, která zobrazuje jemnost, radost, klid. Zřejmě to cítí ve své rodině. Kresba odpovídá jejímu věku.

6.3.3.2. Obrázek č. 2

V kresbě, při které měla nakreslit svého dobrého kamaráda nebo kamarádku nakreslila svou sestru. Ve skutečnosti žádného sourozence nemá, můžeme to vnímat jako jedno velké přání, přeje si mít sourozence, přeje si mít mladší sestru. Všude kolem postavy jsou nakreslená srdíčka, můžeme to vnímat tak, že je otevřená nové lásce v podobě sourozence, po kterém tak touží a je zde opět znázorněná beruška, může to mít nějakou spojitost s rodinou. Může to být chápáno, že to vnímá jako toho svého vysněného sourozence v rodině. Postava má mnoho detailů na obličeji, dokonce i nos, to u obrázku rodiny znázorněné nemá. I to můžeme vnímat, jako znamení toho, že by k sobě někoho chtěla mít.

6.3.3.3. Obrázek č. 3

Při kresbě oblíbené hračky nevyužila celého papíru, kresbu umístila do dolního rohu. V kresbě se nejedná o oblíbenou hračku, ale o jejího pejska, se kterým si ráda hraje. Podle jejích slov žádnou oblíbenou hračku nemá, jen svého pejska, se kterým tráví čas na zahradě. Znázorněný pes má uši, oči, nos i ústa a ocas a znázorněné jsou jen dvě nohy, z toho důvodu že je namalovaný ze strany. U pejska již nevidíme žádná srdíčka či berušku, to může být chápáno, si s ním ráda hraje, ale nemá k němu vytvořenou silnou citovou vazbu, jako například ke své smyšlené sestře.

6.3.3.4. Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:

„U Sofinky vidím, že si dala celkem záležet, vidím detaily v obličeji, že nakreslila nos. I přes její těžkou vadu zraku má luxusní výskedky, přiměřeně k věku zpracované. Jsem se toho bála, že jak šilhá, tak se netrefí do tvarů a jsem mile překvapená, jak se jí to povedlo. Dost mě ty její obrázky překvapily, protože také pochází se sociálně slabší rodiny, ale podle obrázků můžu soudit, že i tak se v té rodině cítí šťastná a milovaná kvůli tomu, jak je obrázek barevný a jsou tam ta srdíčka, takže její obrázky hodnotím velmi pozitivně.“

6.3.4. Vašek

6.3.4.1. Obrázek č.1

Při kresbě své rodiny nakreslil jen matku a otce. Matku znázornil červenou pastelkou a otce černou pastelkou. U matky se objevuje tělo, ze kterého vedou nohy, paže vedou přímo z hlavy. Svého otce znázornil jako takzvaného „hlavonožce“. Postavy mají náznak očí a rty, ale chybí jim vlasy, nos, uši – může to poukazovat na neschopnost komunikovat, chodidla – může to poukazovat na pocit nejistoty a málo opory v rodině. Prsty vypadají, že jsou schované v pěsti. Tato kresba není přiměřená jeho věku, odpovídá to spíše na kresbu tří až čtyř letého dítěte.

6.3.4.2. Obrázek č. 2

Při kresbě svého dobrého kamaráda nebo kamarádky znázornil sebe jako černou postavu a kamarádku Viktorku jako zelenou postavu. Obě zobrazené postavy jsou hlavonožci, opět nemají vlasy, uši a zelená postava ani ústa. Vašík sebe znázornil vzadu jako menší postavu oproti zelené postavě, která je oproti němu velká. Může to znamenat, že při jejich hraní je Viktorka v dominantní roli jako organizátor her a činností a Vašík ten submisivní, co se přizpůsobuje a poslouchá rozkazy.

6.3.4.3. Obrázek č. 3

Při kresbě své oblíbené hračky znázornil motorku. U kresby chybí různé detaily i ozdobné prvky jako například říditka, detaily kol. zvolil zelenou barvu, která působí harmonicky a láskyplně, stejnou barvu zvolil i u předchozího obrázku. Z toho může vyplývat, že svou motorkou, se kterou si nejraději hraje, tak i Viktorku má rád a rád s mini tráví čas.

6.3.4.4. Hodnocení kreseb pedagogem z mateřské školy:

„Kresba na mě působí tak, že má co dohánět, je málo rozvinutý, jednoduše všechno špatně. Je to hodně špatný, žádný detail, je na úrovni čtyřletého dítěte. U té motorky ani nepoznám, co chtěl znázornit. Všechny své obrázky má vedené k jedné straně a působí to na mě dost nejistě. Ale překvapuje mě, že ty obrázky má relativně veliké, obvykle kreslí malinké obrázky. Kdyby to šlo, tak bych mu klidně dala ještě jeden odklad. Nevím, jestli to přisuzovat k tomu, že pochází ze sociálně slabší rodiny, jestli to má na ty jeho kresby nějaký vliv, ale to je i Sofinka a její obrázky vypadají úplně jinak. Ale celkově grafomotorika, řeč a slovní zásoba je na úrovni

čtyřletého dítěte. A myslím si, že kdyby to doma fungovalo podle toho jako by to „mělo“ nebo „mohlo“ fungovat podle nějakých standardů, tak by to bylo třeba jiný. Celkově to na mě působí dost špatně, takže hodnotím jako špatný.“

7. Rozdíly v kresbách

Podle zjištěných informací z použité literatury můžeme konstatovat, že dívky obecně mají bližší vztah ke kreativním a tvůrčím činnostem než chlapci. Nutno ale podotknout, že každé dítě je jiné a vztahy ke všem činnostem jsou velmi individuální.

Když porovnáváme tyto tři vybrané dívky a jednoho chlapce zaměříme se konkrétní body:

1) Téma kresby

Očekávaný výsledek

-zobrazení rodičů, dítěte (sourozenců), sebe sama

- dívky: zobrazení kamarádů ženského pohlaví, chlapec: zobrazení kamaráda mužského pohlaví

-dívky: zobrazení panenky, zvířátka, chlapec: auto/motorka, stavebnice

Všechny dívky i chlapec témata svých kreseb splnily. Při úkolu nakreslit svou rodinu už bylo na nich, jak svou odpověď uchopí. Sofinka a Majda zobrazily celou svou rodinu včetně sebe. Obě dívky splnily očekávaný výsledek. Vašík a Evička také zobrazili svou rodinu, ale sebe nezobrazili. Nesplnily očekávaný výsledek Evička dokázala své rozhodnutí zdůvodnit, proč na obrázku není, Vašík nebyl schopen. Při kresbách kamaráda všechny děti zobrazily kamaráda ženského pohlaví. Dívky očekávaný výsledek splnily, Vašík nesplnil. Sofinka a Majda při úkolu, aby nakreslily svou oblíbenou hračku splňují stereotypy nastavené ve společnosti tím, že znázornily hračky, které jsou typické pro dívky – zvířátko v podobě pejska a princeznu Elzu. Splnily očekávaný výsledek. Vašík a Evička zase znázornily hračky, které jsou typické pro chlapce – motorka a lego. Vašík očekávaný výsledek splnil, Evička nesplnila.

2) Barevnost kresby

Očekávaný výsledek

-barevná rozmanitost

Dívky své kresby mají barevné, veselé, střídají barvy a celkový výsledek působí propracovaně. Nejvíce barevně propracované kresby má Evička a Sofinka, alespoň co se týče

rodiny a oblíbeného kamaráda/ky. U Majdy jsou více propracované kresby kamaráda a oblíbené hračky. U Vašíka střídání barev nevidíme, střídá jen černou, červenou a zelenou. Jeho kresby oproti dívkám propracované nejsou. Všechny dívky splnily očekávání, jejich obrázky mají mnoho barev, Vašek očekávaný výsledek nesplnil, jeho kresby mají pouze tři barvy.

3) Detaily kresby

Očekávaný výsledek

-detaily přiměřené k věku dětí

U všech dívek vidíme, že s detaily umí pracovat a mají dobře rozvinutou představivost a fantazii. U Majdy vidíme detaily v podobě brýlí u obou rodičů, u Evičky jsou zase detaily na oblečení všech členů rodiny, barevné oči i boty, u Sofínky detaily srdíček a ozdobu v podobě duhy nad celou rodinou. Dívky splnily očekávané výsledky. U Vašíka žádné detaily nemůžeme zkoumat, protože žádné nevyužívá. Chybí mu dětská představivost a fantazie. Vašek očekávané výsledky nesplňuje.

8. Porovnávání dívek, které mají staršího sourozence

Jak se již zmiňovalo výše, Majda a Evička mají staršího sourozence. Majda má o čtyři roky staršího bratra a Evička o tři roky starší sestru. Z rozhovorů vyplynulo, že obě mají se svým sourozencem dobrý, kamarádský vztah, rádi spolu tráví čas hraním pohybových her a dalších činností.

Jisté rozdíly mezi dívkami jsou a to takové, že Evička se svou sestrou má více možností, co spolu mohou dělat. Obě dvě si mohou společně hrát s panenkami, hrát námětové hry například na princezny, na rodinu. Také si mohou hrát s legem a využívat další konstruktivní hry, které mají obě rády, mohou společně hrát různé pohybové hry. Může se od své sestry učit různým věcem a díky tomu se ve všech směrech celkově rychleji rozvíjet. Může se snažit být lepší než její sestra, to může vést k zesílení některých aspektů její identity například to, že starší sourozenec pro ni může být vzor a inspirovat ji v různých sportech, může přebírat její chování a tím ovlivňovat své chování. Může se i zde objevit srovnávání ze strany rodičů, a to pak může vést k pocitům nejistoty a snížení sebevědomí.

Během pozorování v mateřské škole jsem zpozorovala, že si Evička hraje převážně s dívkami než s chlapci. S dívkami dokáže s klidem komunikovat a řešit problémy, ale s chlapci v kontaktu z velké části není. Může to být způsobeno právě tím, že celý život v rodině tráví se sestrou a nemá potřebu být s chlapci v bližším kontaktu.

Majda tím, že má o čtyři roky staršího sourozence a je to chlapec, tak toho nemají tolik společného jako Evička se svou sestrou. Vyrůstání se sourozencem opačného pohlaví ale může Majdu naučit k toleranci jeho odlišných zájmů a respektu k němu. Dále má více příležitostí k sociální interakci s opačným pohlavím a může se naučit, jak s opačným pohlavím komunikovat a vycházet s ním, Evička se s touto zkušeností setkává jen v mateřské škole. Majda má i možnost se porovnávat s bratrem. To může vést k silnějšímu sebevědomí a sebehodnocení.

Během pozorování v mateřské škole jsem zpozorovala, že Majda nemá problém vycházet a komunikovat s dětmi opačného pohlaví, ráda s nimi běhá po zahradě a hrají společně různé pohybové hry. Zatímco Evička čas ve třídě či na zahradě tráví raději s dívkami.

Obě dívky nemají problém s navazováním přátelských vztahů, jsou rády mezi svými kamarády a kamarádkami. Dokáží si hrát samy i se svými kamarády, dokáží obě řešit problémy a domluvit se na kompromisech. Ani jedna nemá problém se sebeobslouhou, jsou samostatné, chápou a konají podle instrukcí.

9. Porovnávání dětí bez sourozence

Podle získaných dat z různých teoretických zdrojů bývá stereotypně psáno, že chlapci, kteří vyrůstají bez sourozence mívají nadměrně maskulinní vlastnosti než chlapci, kteří vyrůstají se starším sourozencem, hlavně tedy se sestrou. Toto tvrzení neplatí na Vaška, během pozorování při hraní s vrstevníky jsem si všimla, že Vašek má spíše femininními projevy.

Teorie udává, že dívky, které jsou vychovávány bez sourozence mají převážně maskulinní vlastnosti a přebírají pomyslnou roli prvorozeného chlapce. Toto tvrzení neplatí ani na Sofii, během pozorování jsem vypořezovala, že Sofie se projevuje typickým dívčím chováním.

Sofie i Vašek jsou poměrně tiché děti, oba vyhledávají kontakt převážně s dospělými v podobě tělesného kontaktu jako objímání, nošení v náruči, ale také často si chtějí povídat o různých věcech. Obě děti nemají moc kamarádů v mateřské školce, Vašek má Viktorku, se

kteřou tráví veškerý čas v mateřské škole a Sofinka žádného takto blízkého kamaráda v mateřské škole nemá. Oba nemají ani mnoho kamarádů mimo mateřskou školu.

Co se týče sociální interakce, tak Sofinka nemá problém navazovat konverzace s dívkami či s chlapci, ale nemají moc společných téma, o kterých by se mohli bavit. Vašík komunikuje spíše s učiteli a nepedagogickým personálem školy, ale s dětmi moc ne, jen s jeho kamarádkou Viky.

Co se týče vztahů s rodiči má Sofinka milující a dobře fungující rodinu, je v ní šťastná a spokojená, ona sama je celkem samostatná, chápe a koná podle instrukcí, které jí jsou zadávány, je manuálně zručná, ráda zkusí nové věci. Dokáže si bez opakovaného připomínání připravit potřebné pomůcky k činnosti. Se sebeobsluhou problém nemá.

U Vašíka a jeho rodiny je to naopak, je zřejmé, že rodiče se mu dostatečně nevěnují, z mého pohledu si s ním často ani nepovídají, spoustu věcí dělají místo něho, protože je velmi nesamostatný, mnohdy nerozumí instrukcím, které mu jsou zadávány, často se mu postupy práce musí opakovat, nedokáže se po delší dobu soustředit na určitou činnost. Základní sebeobsluhu celkem zvládá, dokáže si nalít sám pití, připravit si potřebné pomůcky, ale vždy po opakovaném upozornění pedagogem.

10. Porovnávání dětí se sourozencem a bez sourozenců

10.1. Interakce s vrstevníky:

Obě dívky, které mají sourozence jsou aktivní při činnostech i hrách, nebrání se kontaktu s jinými dětmi, dokáží s ostatními spolupracovat. Tyto děti převážně rozdělují role při společných hrách. Nemají problém s komunikací s ostatními dětmi. Nebojí se ozvat, když se jim něco nelíbí a snaží se to řešit.

Vašík a Sofinka sourozence nemají, Sofinka při aktivitách bývá aktivní a dokáže s ostatními dětmi spolupracovat. Vašík při aktivitách nebývá aktivní, spíše děti pozoruje, jak pracují a moc se do činností s dětmi nezapojuje. Při běžných situacích s ostatními dětmi moc nekomunikují.

10.2. Emoční vývoj:

Obě dívky se sourozenci jsou empatické k ostatním dětem, snaží se jakkoli děti rozveselit, když jsou smutné. Rády pomáhají hlavně mladším dětem při činnostech, když jsou práci mají hotovu. S úsměvem a hrdostí půjčují svou hračku ostatním dětem, kterou si do mateřské školy přinesly, ale pozorně si ji hlídají, aby ji děti nezničily. Jsou veselé, rády si

povídají. Když mají problém, se kterým si neví rady, tak se nestydí říct si o pomoc. Když se loučí a vítají s rodiči, tak mají radost, že je vidí a hned vypráví, co v mateřské škole ten den prožily.

Vašík do mateřské školy chodí s úsměvem a objímá pedagoga, který mu otevírá dveře, s rodiči se jen pozdraví a vchází do třídy to stejné i když odchází domů. S úsměvem pozdraví děti a jde si sám hrát s jeho kamarádkou. Když ho někdo z dětí zlobí nesnaží se to řešit, jde za pedagogem a prosí ho o vyřešení. Celkově je Vašík spíše samotář, příliš často se nepouští do skupinových her.

Sofinka také chodí do mateřské školy s úsměvem, s rodiči se loučí a vítá obejmutím a pusou. Když má nějaký problém, snaží se ho řešit, ale když se jí nedaří a jde za pedagogem a zajímá se o názor, jak situaci vyřešit. Snaží se pomáhat mladším dětem, když má svou práci hotovou. Sofinka je radši sama u stolečku a tvoří si, velkou část, co vytvoří nedává rodičům, ale spíše pedagogům.

10.3. Rozvoj řeči:

Děvčata se sourozenci mají řeč přiměřenou k jejich věku, mají vzory díky starším sourozencům, ani jedna z děvčat nemá problém s artikulací. Při zpěvu písní a recitování básní či říkadel jim jde rozumět, mluví nahlas a mají přiměřené tempo. Nemají problém s hláskami.

Sofinka má řeč přiměřenou k jejímu věku, taktéž nemá problém s artikulací. Při zpěvu písní a recitování básní jí jde rozumět, mluví nahlas, ale když vypráví delší příběh, začne se zadržovat. Stejně jako děvčata se sourozenci, tak ani Sofinka nemá problém s hláskami.

Vašík má problém s artikulací, dost často mu nejde rozumět. V mateřské škole si převážně povídá s kamarádkou Viky, která svou řeč má na podobné úrovni, jako Vašík, takže nemá žádný vzor pro správnou výslovnost. Dělá mu problém hláska ř, r, ž, l, aj.

10.4. Samostatnost:

Evička a Majda jsou samostatné, zvládají základní hygienu, dokáží se samy obsloužit, když mají žízeň. Jsou samostatné při úklidu hraček a pracovních pomůcek i při úklidu po obědě. Dokáží se samy obléknout i svléknout, obou a zout boty. Umí si i samostatně hrát.

Sofinka je také samostatná, též zvládá základní hygienu, také se sama obslouží, když má žízeň. Dokáže po sobě uklidit pracovní pomůcky, hračky, zvládá i úklid po obědě, není potřeba ji několikrát upozorňovat. Zvládá se sama obléknout i svléknout.

Vašík už tolik samostatný není, je potřeba mu několikrát opakovat, co má udělat a kam hračky či pracovní pomůcky uklídit. Základní hygienu zvládá, obléká se a svléká se s dopomocí pedagoga.

10.5. Shrnutí:

Dívky se sourozenci jsou přiměřeně k jejich věku rozvinuté ve všech ohledech, jsou samostatné, empatické, nápomocné všem ostatním dětem. Jejich komunikační schopnosti jsou též přiměřené k jejich věku, jsou hravé, radují se z maličkostí. Samy se zapojují do her k jiným dětem, jsou aktivní při hře i tvoření. Pohybové schopnosti i dovednosti jsou taktéž přiměřené věku.

Děti bez sourozenců jsou tiché, oproti oběma dívkám jsou méně aktivní při hře. Sofinka při tvoření je poměrně aktivní a její práce při výtvarných činnostech odpovídají věku, zvládá tvořit i se svou vadou zraku. Vašík, ten je celkově ve svém vývoji velmi opožděný, nemá žádné řádné vzory pro řeč a jiné oblasti, při činnostech není aktivní a celkově je dost submisivní.

11. Diskuze

Bakalářská práce se věnuje, projevu dívčí a chlapecké identity v předškolním věku. Jsem si vědoma, že tato práce nedokázala pojmout všechny okolní aspekty, které mají možný vliv na vývoj a projevy dívčí a chlapecké identity, jistě se najde někdo, kdo by na mou práci navázal a přinesl do tohoto odvětví nový úhel pohledu.

Pro kvalitnější zpracování práce byly prostudovány výzkumy, které měly podobné téma a také byly stanoveny pro tuto práci vhodné a zajímavé metody. Hlavní vhodnou metodou byla ve výzkumu zvolena kresba, která je pro děti v předškolním věku nejjednodušším a přirozeným způsobem vyjádření než metoda přímého odpovídání, která může být pro dítě složitější nebo nepříjemná. Tato metoda byla nalezena v jedné bakalářské práci, která se zabývala posilováním identity u dětí mladšího školního věku výtvarně výchovnou činností. Tuto práci vypracovala Bc. Eva Šandová 2008 a byla inspirací výzkumné části. Další podstatná metoda v praktické části byla v podobě rozhovoru s dětmi i pedagogem v mateřské škole.

V bakalářské práci jsem se snažila od druhé poloviny školního roku pozorovat všechny děti v mé třídě a vybrat čtyři vhodné respondenty pro výzkumnou část. chtěla jsem pomocí metody kresby a rozhovoru děti lépe poznat a dosáhnout zjištění, jaké projevy identity a jaké rozdíly jsou mezi dětmi, které navštěvují vesnickou mateřskou školu ve věku šest až sedm let. Vybrané dívky byly ve věku šest let a chlapec ve věku sedm let. Tyto děti jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem s nimi během roku navázala jakési spojení a doufala jsem, že práce s nimi bude snadná. A z části to byla pravda, práce s nimi mě bavila, bavila i děti, ale když jsem s nimi individuálně pracovala, poznávala jsem, jak je každé dítě úplně jiné, že každé dítě má rozdílnou osobnost a že s každým dítětem se musí pracovat jiným způsobem.

Výsledky výzkumu projevů dětí ukázaly, že dívky, které mají staršího sourozence se nebrání a ani se nebojí jakékoli komunikace, jak se svými vrstevníky, tak i s pedagogickým i nepedagogickým sborem v mateřské škole. Dokáží si hrát samy i s ostatními dětmi, jsou průbojnější a dokáží mezi sebou řešit konflikty. Děti, které sourozence nemají se projevují opačným způsobem, hlavně tedy Vašík. Ten se drží své kamarádky Viktorie, ale s chlapci v blízkém kontaktu není, na druhou stranu mu vyhovuje komunikace a osobní kontakt s dospělými, převážně tedy s pedagogy. Ze všech tří dívek na mě Vašík působí jako nejvíce citlivý a všem podřizující se dítě. Sofie jakožto jedináček se projevuje odvážněji než Vašek, komunikuje se všemi dětmi v mateřské škole i s pedagogy, snaží se řešit to, co se jí nelíbí.

Výsledky výzkumu při pozorování rozdílů dívek a chlapce při kresbě jsou, že Majda a Sofie při otázce „*Jak vypadá tvá rodina?*“ splnily, co jsem očekávala, nakreslily celou svou rodinu včetně sebe, ale u Evičky a Vaška se toto očekávání nenaplnilo a znázornili pouze své rodiče a v případě Evičky ještě svou starší sestru.

Při druhé otázce „*Dokážeš nakreslit svého dobrého kamaráda/ku?*“ Majda, Sofie a Eva ztvárnily stereotypní kresby dívek, využily dostatek barev, a při otázce nakreslily postavu ženského pohlaví. Ale u Vaška jsem měla očekávání, že nakreslí postavu mužského pohlaví, ale to se nepotvrdilo a zobrazil postavu ženského pohlaví.

U třetí otázky „*Jaká je tvá nejoblíbenější hračka?*“ opět Majda a Sofie svou odpověď znázornily podle očekávání, panenku a zvířátko. Nyní i Vašek svou odpověď znázornil podle očekávání, motorku. Avšak u Evičky se objevila jako oblíbená hračka konstruktivní stavebnice lego, to je stereotypní spíše pro chlapce než dívky.

Nutno zmínit, že každé dítě je jiné, jedinečné, každé má své tempo vývoje, proto výsledky mnou vybraných dětí mohou za následek různé aspekty např. nedostatečné nadání nebo nevhodné či žádné podněty v rodině.

Snažila jsem se své zadané cíle naplnit a zcela objektivně vyhodnotit a porovnat jednotlivé práce dětí a popsat, jak pravděpodobně vnímají své okolí, ve kterém žijí.

12. Závěr

V této bakalářské práci jsme analyzovali, jak se projevuje dívčí a chlapecká identita v předškolním věku. Cílem práce bylo analyzování rozdílů projevů identity čtyř vybraných dětí, dvou dívek, které mají sourozence a dívky a chlapce, kteří nemají sourozence, z mateřské školy ve věku šest až sedm let. Další cíl je zhodnocení a porovnání všech kreseb a očekávaných výsledků mnou, dalším pedagogem z mateřské školy.

Výsledky těchto zadaných cílů jsou takové, že děti, které mají staršího sourozence jsou více aktivní při různých činnostech a hrách, jsou více komunikativní, živé, nemají problém řešit problémy ve své vrstevnické skupině. Mají lépe rozvinuté své řečové schopnosti a jsou samostatné. Evička se díky starší sestře učí novým věcem, již od brzkého věku, přebírá její chování, v rámci možností myšlení i řeč. V případě Evičky hrozí dalších letech porovnávání s její sestrou ze strany rodičů, proto je důležité se rodiče snažili vyvarovat negativnímu srovnávání a posilovat její sebevědomí a jedinečnost. Majda se díky staršímu bratrovi naučí vycházet, spolupracovat a komunikovat s opačným pohlavím, díky bratrovi přebírá vzory chování pro život v dospělosti.

Naopak děti, které vyrůstají bez sourozence jsou spíše tiché, samy se nezapojují mezi rozehranou hru, komunikují spíše s dospělými, než se svými vrstevníky. Vašík, který nemá dostatečně podnětné prostředí pro jeho celkový rozvoj, tak má méně rozvinuté řečové schopnosti, myšlení i představitivost a je méně samostatný. Stále potřebuje mít nad sebou dohled. Jak jsem již zmiňovala Vašík se projevuje spíše femininními projevy chování než maskulinními, které jsou pro chlapce bez sourozence typické. Sofinka a její celkový vývoj je přiměřený věku, myslím si, že její rodiče jí poskytují vhodné vzorce chování pro její budoucí život.

Dalším cílem bylo zhodnocení a porovnání kreseb všech čtyř vybraných dětí z mateřské školy. Hodnocení probíhalo během rozhovoru, který se s dětmi vedl po dokončení všech tří kreseb. Výsledek zadaného cíle je, že dívky mají své kresby přiměřené svému věku, chlapec své kresby bohužel přiměřené k věku nemá. Může to být způsobené tím, že chlapec nedostává v rodině dostatečnou pozornost a podporu než vybrané dívky.

Svou práci bych doporučila všem rodičům, aby si byli vědomi, že výchova a vzdělávání jejich dětí není nic jednoduchého. Je potřeba, aby si uvědomili, že děti potřebují kvalitní podnětné prostředí a dostatek jejich pozornosti. Věřím, že nejen tato práce, ale i odborná

literatura či články, časopisy na téma výchova a vzdělávání rodičům usnadní práci s jejich dětmi a dokáží jejich společný čas využívat co nejefektivněji a nejkvalitněji.

13. Seznam použité literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2021. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní*. 2. vyd. Praha: Albatros. ISBN 987-80-266-1603-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2015. *Školní zralost: Co by mělo umět dítě před nástupem do školy*. 2. vyd. Praha: Albatros. ISBN 978-80-266-0793-9.

BLATNÝ, Marek, 2016. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: KAROLINUM. ISBN 978-80-246-3462-3.

BOYESEN, Mona Lisa, 2023. *Revize oidipovského fenoménu z biodynamického pohledu* [online]. Praha: Výcviky.cz [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.vycviky.cz/informace/revize-oidipovskeho-komplexu>

Desatero dovedností předškoláka-informace pro rodiče z MŠMT [online], 2023. Panoší Újezd: MŠ Panoší Újezd [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.msplanosiujezd.cz/clanky/desatero-dovednosti-predskolaka---informace-pro-rodice-z-msmt.html>

2023. In: *Eprehledy.cz: Průměrná váha a výška dětí podle věku* [online]. Praha [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: https://eprehledy.cz/prumerna_vyska_a_vaha_ditete_dle_veku.php

GENDER: Základní pojmy [online], 2016. Praha: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy*Hračky-pedagogika* [online], 2023. Studijni-svet.cz [cit. 2023-03-20].

Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/hracky-pedagogika/>

Charakteristika psychiky dítěte předškolního věku: Doporučení, inspirace a náměty [online], 2023. Praha: Metodický portál RVP [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12939>

JANOŠOVÁ, Pavlína., 2008. *Divčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2284-9.

JEDLIČKA, Richard, 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0096-5.

Kognitivní vývoj v předškolním období [online], 2023. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2014/SC4BK_ONPS/um/kap6/kap6_2.html

KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2005. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada. ISBN 80-247-0852-3.

KURIC, Jozef, 1986. *Ontogenetická psychologie*. Praha: SPN. ISBN 14-409-86.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, 2015. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 3.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0977-5.

NEŠPOR, Zdeněk R., ed., 2017. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-03-18]. Dostupné z:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/core/index.php?title=Pohlav%C3%AD&action=info>

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER, 2014. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0691-0.

PŘÍHODA, Václav, 1977. *Ontogeneze lidské psychiky: Vývoj člověka do patnácti let*. 4 vyd. Praha: SPN.

THOROVÁ, Kateřina., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026207146

Rozvoj rychlostních schopností [online], 2023. Praha: Metodický portál RVP [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/r/ZHAAA/2600/ROZVOJ-RYCHLOSTNICH-SCHOPNOSTI---1-CAST.html>

VÁGNEROVÁ, Marie., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-2153-1

Vývoj a druhy dětské hry, různé interpretace hry [online], 2023. [cit. 2023-04-25].

Dostupné z:

https://wikisofia.cz/wiki/V%C3%BDvoj_a_druhy_d%C4%9Btsk%C3%A9_hry,_r%C5%AFzn%C3%A9_interpretace_hry#cite_note-p.C5.99.C3.ADhoda2-2

Život dítěte předškolního věku [online], 2013. VEMESTE.CZ [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.vemeste.cz/2011/04/zivot-ditete-predskolniho-veku/>